Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера деиз • ШОАТТА, 20 сентябрь, 1975 шу. • № 113 (5184). • Мах 2 кеп.

Л. И. БРЕЖНЕВ ВОЛЧА ХИННА КЪАМАЬЛ

17 сентябре КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева тIайийцар «Машарен социализман проблемаш» яхача коммунистически болхлойн партей теоретически информационни журнала шеф-редактор нов. К. И. Зародов.

Къамаьл деча хана нов. Зародова дийцар вежарашха йолча 51 парте арахецача журнала гIулакххех. Цхьатаррарча бокъоний, вIаши ларх Iара, новкъосташха цхьана гIулакхаш леладара уйлаца болх бу цар викалаша. Журнала редколлеген редсоветеи цIерагIа дег тIара баркал аьлар коммунистически болхлойн партей коллективни изда-не КПСС ЦК оагIонгахьара хадданза терко ярах.

Новкъоста Л. И. Брежнева чIоаггIа мах бир «Машарен социализман проблемаш» яхача журнала лоархIама. Цо белгалдаьккхар, марксистско-ленински теоре актуальни проблемаш творчески кийчъеча, Iилман коммунизма идеяш йоаржаеча, вежарашха йолча партей опыта пропаганда еча юкъе журнало хьинаре дакъа лоацаш хилар.

Журнала редколлегенеи редсоветан, ерригача цун интернационални коллективана лоаца баькхар новкъоста Л. И. Брежнева машарен социализман гIулакха, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама мугIараш дIахо кхотадар, дукъа цар чакхдоахача лоархIамечеи бехктохамечен гIулакхашка цар дIахо толамаш дахар лоовш.

ХАНАЛ ХЬАЛХА КХОАЧАШЪЕ ПЯТИЛЕТКА!

ХЬАЖКIАШ ЧУЭЦАЧА

РЕПОРТАЖ

Урус-Мартановски районa «Горец» совхоза звеньевой Тимаров Увайса хьажкIий кхай тIа болх дIаболабанза бар укхаза новкъостала баьхка Шалински АТП шофераш Iуйрийна ялх сахьат доаллаш хьакхаьчача хана. Цхьатарра ена хьаэттар итт автомашина. Кхай тIа бар совхоза керттера агроном Амаев Абу-СаIид, 1-ча отделене управляющи Гучигов Махьмад, звеньевой Тимаров Увайс.

— Новкъост управляющи, са кIантий кийча ба болх дIаболабе, — аьлар колонна начальника Мукаев Рукъмана.

— Дика да, — йоах Гучигов Махьмада, — комбайнаш дIайола ма елланге а царна тIехьа дIайохийтаргья оаш машинаш.

Дукха ха яккханзар механизатораша комбайнаш дIайолалийта.

Групповой хьисапе чуэц укхаза хьажкIаш. ВIаши тIехьа- тIехьа дIайолаялар низ бола итт агрегат. Юхе латтачун къамаьл низткъа мара хьахазац. Кха йисте латт «хIа» аьнача кийча йола тележкаш тIехьайийза тракторaш.

80 гектар чулостаьй гоннахьа хьокхаш дIаяхача агрегато. Еррига У. Тимарова звенос лелаю хьажкIаш 150 гектар я. ХIанзле 50 гектар совгIа хьекхай хьалхарIа цхьан дийнахьа. Комбайнераша Атиев Лемас, Юсупов Iаднан хIара дийнахьа шиъ гаргга норма ю.

— Иштта лакха овсарле йолаш болх бойя шин-кхаь дийнахьа У. Тимарова хьажкIаш чуйнца даргда тхо, — йоах совхоза керттерча агронома Амаев Абу-СаIида. — Дика къахьег хьажкIаш чуэцача дакъа лоацаш мел бараша. Массава а бIаргах саьрг кхийттача санна хьува. Тешшаме кхоачашду шоай декхар новкъостала баьхкача шофераша. Царех дукхагIбараша итт километр гаьна силоса аьта гIадамаш дIаувзаш дийнахьа 19 — 20 рейс ю. Дика къахьег тха совхоза шофераша а.

Аьта гIадамаш, хьажкIаш дIаувза автомашинаш, тележкаш дIаязъеча журнала тIа латт Шалински АТП шофера Пасхаев Iалаша цIи.

— Мел рейс ю Iа дийнахьа? — аьнна даьча хаттара, цунна хьалхара жоп делар колонна начальника:

— Ер тха эггара толашагIа воли шофер ва. Дийнахьа 20—21 рейс ю цо.

— Массазза хиннав хьо ялат чуэцача?

— Укх шера эггара хьалха дакъа лоац аз хьажкIаш чуэцача.

Къона водитель, комсомолец. Цхьа шу гаргга ха мара яц Советски Эскаре гIулакх даь цIавена. Дукха ца говш машина тIа болх бе вахар. ХIьта хIанз эггара хьалха «Горец» совхозе пятилетка чакхйоалача шера хьувкъам чуэцача ший мел низ тоъаргба хьожаш ва.

Цул дукха тIехьабисац цу автотранспортни боахамера шофераш Бизаев ВахIид, Хамидов Хьамзат, кхыбараш.

Листа-листа У. Тимарова кхай тIара дIаух дошо бос боза хьажкIаш тIайола лафеташ. Сиха лел совхоза тракториташ. Массазза нийсденнад царна ялат чудерзадеча дакъа лоацилга. Цар дика кхетаду йоачаш йоацаш латтача хан мел мах ба. Хьинар айдаь къахьег трактористаша Юсупов Анзора, Хамурадов ИсмаIала, кхыбараша.

— Хьалхара итогаш яь хург ма йий оаш?

— Яьй.

— Мел доал цхьан гектара тIара аьта гIадамаш, хьажкIаш?

— ХIара гектара тIара фуальяха 30 центнер хьажкIаш, 180 — 200 центнер гIадамаш доал. Из планагIа дийрхIачул 5 центнер дукхагIа я. Сохка-м 38 центнер яьккхаяр оаха. Укх шера Iалама хьалаша новкъарло йир. Тха лаьтта хий дехкаш дац, — йоах звеньевойс.

ХьажкIаш йоацаш кхы а 170 гектар генараш кхеду цун звенос. Массехк шера вIаштIа уж шиъ культура лелаеш хьабоагIача звено членаша дика караерзаьй царна гIулакх дара агротехника. Социалистически декхарех хIара гектара тIара 11 центнер чуэца дезача 12 центнер генараш даьхад укх шера.

Лоацдача хана хьажкIаш чуйнца яхара тIайнцача декхарех лоархIа а беш шоашта карагIдувла дика гIулакхаш вай парте аргIанарча съезда хетаду совхоза яхархоша.

СУРТАШ ТIА: 1) хьажкIаш хьакха еза моттиг дIахьоккхаш ва управляющи Гучигов Махьмад (аьттехьарвар), цунна уллувра бараш—хьалха латта тракторист Ибрагимов Iийса, звеньевой Тимаров Увайс.

2). У. Тимаров звено кхай тIа хьажкIаш чуэцаш я.

Автора сурташ.
Т. АРЧАКОВ.

Мишта лел хьажкIаш дIалулга

Республика колхозийн совхозийн кхашка шерра даьржад ялата йийна хьажкIаш чуэцара балхаш. Юрташкарча механизатораша а кхаш леладераша а шоай беррига низ оарцагIбаьккхаб лоаццача ханех ца йойташи еррига хьажкIаш чуйнца яхаран ма-хулла сихагIа Даьхен амбарашка уж чутовсаран.

Ялата йийна хьажкIаш чуэцалген уж пачхьалкхенна дIалулген къаьстта дика вIаштIехьдаьккхад Шалински района боахамашка. Иштта, 19 сентябрь тIаккхоачаш Даьхен амбарашка цар чутессай 2630 тонн хьажкIаш.

ХьажкIаш дIалулга укх тIехьарча деношка сихдаьд Грозненски района колхозашеи совхозашеи. Иштта болх вIаштIехьбаккхарах грозненций йиш хиннай урус-мартановцел хьалха а баьння шоллагIча моттиге бовла. Цу района боахамаша дIаеннай 2034 тонн хьажкIаш, Урус-Мартановски районо — 1962 тонн, хIаьта Сунженски районо — 908 тонн, Ачхой-Мартановски районо — 673 тонн, Надтеречни —655 тонн, Назрановски — 492 тонн, Гудермески районо — 160 тонн.

ХьажкIащ дIачуялара хьалха саина тIехьаюс Малгобекски, Наурски, Шелковской, Советски районаш. Иштта, масала, Малгобекски района боахамаша хIанз а 93 тонн мара хьажкIаш дIаеннаяц пачхьалкхенна. Кхы а вогI лел уж дIалулга цхьайолча районашка. Шелковски районо дIаенна хьажкIаш 69 тонн я, Наурски районо — 65 тонн, хIаьта Советски районо — 11 тонн.

19 сентябрь тIаккхоачаш республика боахамаша пачхьалкхенна дIаеннай 9752 тонн хьажкIаш.

КХЫ ЦIАЬКХАЗЗА А ДОАКЪАРАХ

Укх шера ка бола ялат лелара хиларах кхоачам хиллал доакъара из Iалашде торонаш хиннаяц боахамашка. Цудухьа цунна метта йол, сенаж, силос дукхагIа кийчъе езаш хьал эттад. Йолаш йолча торонех пайда эца беза: эрз, гаьний къона ткъовронаш, сом чакхбоаккхаш хьаяьния отходаш, шекара свекла лордаш, генарий кийнаш Iалашъеш.

Хаоттам дика латтача хана хьем боацаш доакъар Iалашдеш ба механизатораш. ДIадахача кIиран долаш долча доакъара 6027 тонн тIаккхийттай. Йол Iалашъяра план республика колхозашеи совхозашеи 62 процент кхоачашъяьй, хIаьта Урус-Мартановски района совхозашка—88 процент, Шалински—84, Советски района колхозашка—106 процент. КIезига я Малгобекски районе Iалашъяь йол — 38 процент, Грозненски районе — 45 процент. 91 процент ча Iалашдаьд Советски районе, Ачхой-Мартановски районе — 81 процент, Шелковски — 74 процент.

Iалаьмате халача хьала тIа да доакъар Iалашделга Назрановски районе. Эшаш долчох 23 процент мара ча кийчдаьдац.

ДIадахача кIира 29 226 тонн силос еллай. ПланагIа 681 эзар тонн хила езача хIанзле вай республика колхозашка, совхозашка 500 эзар тонн гаргга Iалашъяьй.

Силос йоллара план кхоачашъяьй Советски, Веденски, Ножай-Юртовски районий боахамашка. Иштта дика ка яьннай Урус-Мартановски района боахамашкарча механизаторий: силос кийчъяра план 95 процент кхоачашъяьй. Назрановски совхозашка хила езачох 90 процент силос Iалашъяьй. Цхьабакъда, массанахьа дац иштта гIулакхаш. Шалински района боахамашка 33 процент, Сунженскии Наурскии районашка 44 процент мара силос еллаяц.

Баьций хьоар кийчдара план 65 процент кхоачашъяьй. Сунженски районе баьций хьоар даккхара план 107 процент кхоачашъяьй. Из дика доакъар кийчдара тIехьадус Ачхой-Мартановски района боахамаш — 41 процент, хIаьта Назрановски, Надтеречни районашка — 45 процент. Геттара ледара лел баьций хьоар доаккхилга Шалински районе.

Мошa эрз доакъара Iалашбара задани кхоачашъеча дика ка яьннай республика механизаторий: задани 2500 тонн йолча 1820 тонн совгIа Iалашъяьб из. Цу тайпа доакъар дукхагIа кийчлаьд Гудермесски, Надтеречни, Шелковски районашка.

Iалаьмате кIезига кийчъяьй гаьний ткъовронаш. Iалашъезача 7200 тоннах Iалашъяьр 1108 тонн мара яц. Из болх дика вIаштIехьбаьккхаб Ножай-Юртовски районе.

Ледара лел вай республике генарий кийнаш, шекара свекла лордаш, комсехи сомахи Iайдача хьайоала отходаш Iалашъелга.

Лакхе цIи мел яьккха доакъар боахамаша шоашта долча гIулакха Iалашду, комбикорм еча республика промышленноста лаьрхIа пачхьалкхенга дIалуча 4 эзар витамини баьций хьоаргареи 500 тонн аьлагареи дIайиккхача.

Пачхьалкхенга доаккхача витаминий баьций хьоара метта маьхьера комбикорм хувцаш ма. Цхьабакъда Наурски, Шелковски районий боахамаша («Красный пахарь» яхача колхозагIа дIайикхучча) пачхьалкхенга план кхоачашъян, баьций хьоар комбикормах хувцац. Из да Грозненски районе а, цхьайолча колхозашкахь Iамаза 2—3 процент мара йол дIасиаяц.

Сентябрен октябрен кхы а дукха доакъар Iалашде йиш ю, цу торонаш пайда эца беза массанахьа а.

Х. МАХИТАРОВ.

СИГАЛА ЯХИЙТАЙ БАРХI СПУТНИК

1975 шера 17 сентябре Советски Союзе сигала яхийтай лаьттан искусственни спутникаш «Космос-761», «Космос-762», «Космос-763», «Космос-764», «Космос-765», «Космос-766», «Космос-767», «Космос-768». Еррига бархI спутник орбита тIа яьккхай цхьан ракета-носитела тIара. Спутникаш тIа оттаяь я космически аренашка дIахо тохкамаш дара йола Iилман аппаратура.

Расчетни орбитана гарга йолаш лелаш я еррига бархI спутник.

Iилман аппаратура хинна ца Iеш спутникаш тIа латт иштта орбита элементашта нийса измеренеш яра йола радиосистемаш, приборашеи Iилман аппаратурен болх бара даннеш Лаьтта хьаухийташ йола радиометрически системаш.

Спутникаш тIа латта аппаратура ледттIа болх беш я. Координационно вычислительни центро обработка ю хьаухача информацешта.

(ТАСС).

ПОРТУГАЛЕРА ПОЛИТИЧЕСКИ ХЬАЛ

ЛИССАБОН, 17 сентябрь. ТАСС корр. Э. Ковалева хоам бу:

Португале 6-гIа ханна йола правительство вIашагIйоллара декхар керттера политически кхаь партенеи — коммунистически, социалистически, халкъа-демократически — герзашцарча низий Боламаи юкъе юкъара правительственни программа йийша хилар хьакхайкадаьча хана хийттачул халагIа хиннад.

ДукхагIа къувсаш да министерски посташ екъарах дола дош. Халонаш кхы тIа а чIоагIлу министерски портфелаш компартена яла лаьрхIаред шозза дукхагIа буржуазни халкъа-демократически парте шийна дIаехаш хиларах.

Лиссабона политически гIозарашка белгалдоаккх, НДП-ес дIадехаш дола цу тайпара хIамаш апреле политически партештеи (цу даькъе НДП-ена а) ДВС-аи юкъе яьча, гIулакхаш ихьана чакхдахара платформа хьакъехьарча соглашене условешта духьала хилар.

Барт вIашагIа кхетац иштта массой информаце органашкахьа а къасегаша, транспортан бузаамеи, образовани, Iилман тохкамий министрий посташ тIа хьожаджа хьакъехьа а.

Моттигерча политически гIозарашка белгал ма-даккхара, правительства составах долча деша, эттача халонаша тешал ду, Пиньейру ан Азиведу кертера вола кабинет вIашагIйоллилла гоаде геттара юкъагIа доккха консервативни низаш гIерташ хилара.

ПАРТЕНА, ХАЛКЪА ТЕШАМЕ ХИЛАР

ВОЛГОГРАД, 17 сентябрь. (ТАСС корр.). Лийгача къобсамхой майдан тIа тахан лотабелар советски халкъа сийлахьча моттигашка гIолла баьча наькъагIа котбаьннарий VII Ерригсоюзни слета ала. Ленинграде Марсоан майдан тIа, Москверча ЦIеча майдан тIарча Вовзаш воацача салтечун кхаш тIа массаза а йоагача цIерашца, Волгоградски тракторни завода болат лоаладеча пийшка чурча алаца лотадаьча кхаь хьышко са чуделлар кердача цIера. Уж хьышкаш чакхдаьхар тахан граждански Сийлахь-боккхача Дай-мехкел тIемий шерашка город-турпал лораьча салтий майрал дага-йоагIаш хIара кхера а болаш йолча цун улицашка гIолла.

Слете дакъа лоацараша, ерригача союзни республикай, городий-турпалий делегаташа цхьатарра гобаьккхар цхьайтта маршрутагIа — «Сталинграда турпалий сийлен наькъашка» гIолла. Хьалха лира тIемаш лаьттача моттигашка уж вIашагIкхийтар город-турпал лораеш лаьттарашца, партеи комсомолеи ветеранашца.

Мамаева гув тIа делегацей кулгалхоша Центральни штаба рапорташ делар похода итогий а парте XXIV съезда решенеш кхоачашъяра къахьегача даьхача толамий а хьакъехьа.

Дай-мехка тIема сийлахьча ветеранаша походе дикагIа дакъа лаьцарашка, ерригача союзни республикайи городий-турпалийи викалашка дIаделар города турпалашта — из лораьраштa егIача обелиска хьалхашка Массаза а йоагача цIера юхе тахан сийлахьча посте эггара хьалха дIаэттача комсомольцашка хинна Сталинграда салтий герз. Слете дакъа лоацарашкара венок йиллар Массаза а йоагача цIера хьалхашка.

Лийгача къовсамхой майдан тIа гулбеннача итташ эзараш волгоградцаша дег тIара моаршал хеттар слета сийлахьча хьаьшашка, вежарашха долча социалистически мехкий делегацешка, союзни республикай викалашка, тIемеи къахьегамеи ветеранашка, производстве хьалха латтача къоначарга. Цар колошаш тIа терк ВЛКСМ ЦК, союзни республикай, турпалча полкийи дивизейи, сийлахьча болхлой коллективай байракхаш.

Слете дакъа лоацарашка моаршал хоатташ къамаьлаш дир похода Центральни штаба председатела Советски Союза маршала И. Х. Баграмяна, ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара Е. М. Тяжельникова, Советски Союза маршала, Сталинградски тIема турпала В. И. Чуйкова, парте Волгоградски обкома хьалхарча секретара С. Е. Крылова, летчика-космонавта Г. Т. Береговоя, слета делегата, къоначa московски болхлочо В. Нечушкина.

Слета доакъашхошеи хьаьшаши чIоаггIа къоабалдаь тIайийцар КПСС Центральни Комитетага дохьийта моаршала письмо. Цу тIа миллионаш болча цхьан хаинарчар дош делар, шоаш дIахо а ленински партеи советски халкъеи турпала традицеш лора а еба а ергхиларах, вай мехка коммунизм хьалъяра гIулакха дерригга низаш дIатергхиларах.

Езача событена — КПСС XXV съезда хетас лаьрхIад Ерригсоюзни слета керда этап.

Слета ала пхе дийнахьа боаргба Волгограда лаьттан тIа.

ООН ГЕНЕРАЛЬНИ АССАМБЛЕЯ XXX СЕССИ

НЬЮ-ЙОРК, 17 сентябрь. (ТАСС спец. корр.). Укхаза хьайийллай ООН Генеральни Ассамблея XXX сесси. ДIаяхача сессе председатель хиннача Алжира кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Бутефлика белгалдаьккхар, ВIашагIкхийттача Къамий Организаце къоастаянза йиса дукха проблемаш хилар. ООН-е хьалхагIа а санна телхаю универсальноста принцип. Дунен сообществана Вьетнама Демократически Республикеи Къулбехьеи Вьетнама Республикеи ООН-е дIачуэцар ловшшехьа а, машари дунен халкъашта юкъера кхерамален чIоагIьяра юкъе доккха дакъа лаьца йола уж пачхьалкхенаш хIанз а цунна юкъе йоацаш я.

XXX сессе председателалла хержача Люксембурга правительства председатель а кхыча мехкашцарча гIулакхий министр а волча Г. Торна белгалдаьккхар, ООН-а эггара хьалхара декхар дерригача дунен тIа машари кхерамален хьаллоаттаярахи пачхьалкхенашта юкъера доттагIала гIулакхаш дегIаккхувларахи латташ хилар. Цунца дувзаденна, аьлар цо, Генеральни Ассамблея декхар да — ООН-а лоархIамахи авторитетахи Палестина халкъа бокъонаш лархIара а цу районерча ерригача пачхьалкхений шоай мукъагIа яхарaн дегIаахаран йола бокъонаш Iалашъяра а ларда тIа Гаргарча Малхбоаленера дов къоастадара пайда эцар.

Г. Торна иштта белгалдаьккхар, машари кхерамален чIоагIьелга герз дIадаккхара проблема къоастаярца айхха дувзаденна хилар.

Сессе хьалхарча ден лоархIаме событи а хинна дIаэттар шоай паргIатон кортамукъалеи бахьан долаш лоаттабаьча къовсама хала никъ хьабена йола керда кхо пачхьалкхе — Мозамбика Халкъа Республика, Сан-Томеи Принсипеи Демократически Республика, Зелени Мыса ГIайреи Республика массава раьза а волаш ООН-е дIачуэцар.

Социалистически мехкий группа цIерагIа ООН-ерча ГДР массазарча викала П. Флорина даькъала дийцар колониальни Iазапаи эксплуатацеи духьала дукхача шерашка лоаттабаьча къовсаме шоай къамаш кортамукъале яьккхачеи кхычарех тийна хIама доаца шоай лоIамера шоай пачхьалкхенаш хьаяьчеи пачхьалкхений — ООН кердача члений халкъаш. Цо хьакхайкадир Вьетнама Демократически Республикеи Къулбехьеи Вьетнама Республикеи ВIашагIкхийттача Къамий Организаце дIачуэца ше раьза хилар, Генеральни Ассамблеи укх гаргарча деношка хьакхайкадарга догдоахаш ше хилар.

ТIЕМ ТIА ЧIОАГIДЕННА ДОТТАГIАЛ

Грозне 219-ча авиадивизе бIухой вIашагIкхетар

Самарджийнахьа Грозне В. И. Ленина цIерагIча майдан тIа наьха теркам тIаозаш бар йоакхош хьалдиза орденаши медалаши ухка кортош кIайдеина ветеранаш.

Уж бар 16-ча сентябре 1942 шера Йоккхача АтагIа вIашагIъелла хиннача 219-гIча ... дивизера № № 859, 926, 790 полкий бIухой. Вай мехка тайп-тайпарча мигIнагIашкара баьхкабар уж — Москвера, Алдера, Воронежера, Электросталера, Минскера, кхычахара.

Царна юкъе бар кIарадейтанаш Советски Союза Турпал Ю. Б. Рыкачев, ... майор Ф. И. Жмулев, запаса майор А. Д. Имадаев, Б. М. Маашев, С. К. Висаитов, А. К. Саников, Ш. А. Арсанов, кхыбараш.

Тlема ветеранаша дIаэаш дахьалбаьхкабар ... № 46 йолча школа дешархой.

Республиканск пионерий Дворце тIема ветераний городской комитета торжественни собрани хилар. Хьалхашка ветеранашка летчикашка моаршал хьалттар запасе вола инарал - майор М. П. Поляков. Цу дийнахьа а В. И. Ленина памятника хьалхашка ...

Ветеранаш вIашагIкхийтта хилар Грозненски химкомбината болхлоща, Грозненски пионерашца, № 3, 5, 15, 20, 21 йолча школа дешархоща. Грозне саьа моттигашка хьаяр, музейшка, В. И. Ленина цIерагIча культура Дворце, С. М. Кирова цIерагIча парке хилар.

Сийлахь-боккхача Даймехка тIемa тIа шоай са ... кхоадеш сигала майра лийтабоахаш, безаме тIемера новкъостий дIатемаш болх ...

Летчики-ветераний кIантий а кIентарий ... 1972 шера 16-ча сентябре нийсахьа кхаь итт шу дизар 219-гIча авиадивизе вIашагIъелла. Цу тIа аннал ветеранаш вIашагIкхийтта хилар.

Цу тIа а хIаьта ветеранаш «Коталон тIема вIашагIкхетар» ... Грозне тIема ... дIаьха.

219-гIча авиадивизе ... дуьйцаш «ДоттагIала тIема» яха книжка язъяь инженер-полковник Павлов Алексей Владимирович. Из книжка дешаргья хулача хана арахийна Нохчи-ГIалгIай книжни издательство.

Из бакъ да а да.

СУРТА ТIА: В. И. Ленина цIерагIча майдан тIа 219-гIча авиадивизе летчикий ветеранаш.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Партерганизацешка-отчеташи хоржамаши

КХОАЧАМБОАЦАРАШ ГУЧАДАХА РАХ ТОЪАМ ХУРГБАЦ

ТIеххьарча шин шера баьча балха итогаш е укх деношка шоай отчетно - хоржама собране гулбеннабар «Назрановский» совхоза коммунисташ. Совхоза парткома секретара Д. К. Путилина белгалдаькхар, совхоза къахьегамхоша юртбоахама продукци алсамъяккхара даькъе цхьадола толамаш даьхалга. Иштта 1974-ча шера беррига боахам хьанйцача паччахьалкхенна зе деш цо болх баьбале а цхьайолча коллективаша шоай планаш тIеххоачашйир. Царех я Беков Махьмад-Гирс кулгалду № 4 йолча механизаторий бригада коллектив. План 18 центнер йолча цхьан гектара тIара цу бригадо 23,2 центнер мукх чуйнцар, хIаьта хьажкIаш 25 центнер метта — 31,8 центнер. Во хьувкъам чубанзар Наьсар-Кертерча отделенерча № 5 йолча Муцольгов Iалаудина бригадо а. ХIаьта цу шера ерригача совхозо а кхоачашйир паччахьалкхенга шекара свеклан баьцадаараши дохкара план. Цу шера совхоза йоккхача коллективо баьча балхах белгалдаккха дикадар кхы долаш вацар парткома секретарь.

Доккхий социалистически декхараш тIайнцадар совхоза къахьегамхоша пятилетка тIеххьара шу долалуш. Цхьаццайолча коллективашта уж кхоачашде низ а торонаш а корайир. Царех я ялат даккхара шийпхе шера план 101,1 процент, хьажкIаш — 110,5, гидуаргаш — 113, шекара свекла — 140 процент кхоачашъяь Наьсар - Кертера отделени. Цу отделенерча шурий - товарни ферма коллективо а тIеххкхоачашйир паччахьалкхенга шура йохкара пхе шера план. Иштта план 1422 тонн йолча цар ехкар 1529,9 тонн шура. Планал совгIа шекара свекла яьккхар Аьлтий-Юртарча отделене а.

Болаш ба укхаза тIехдика къахьегарца, шоай творчески хьинарца партийни организаце, ерригача совхоза сий айду Мисляуров Увайс, Мальцев Дмитрий, Эжиев Хож-Ахьмад, Тохов Мувса, Мальсагов Йоакъап, Бекмурзиев Къурейш, Дзортов Абкур, Алиев Ювсап, Чибиев Саьлангири, кхыбараш санна бола болхлой.

Цхьабакъда, шортта да укхаза белгалдаха дезаш дуккха кхоачамбоацараш а. Юкъера дIалаьрхIача цхьан гектара тIара 14 центнер кIа, 18 центнер мукх, 15,2 центнер кен мара чуйнцабац совхозо укх шера.

Вайх цхьаккха вац Iалама хьалаш укх шера юртбоахама къахьегамхошта аьттув боацаш хиннилга ца ховш. Дале а карагI ца даьннар деррига а совхоза кулгалхошта эшшача боарамагIа ца хьийжача малхан ца дийлхача догIаштеи дIатIадехкилга а вIаштIехьдац. Чуйнца хьувкъам эсала хилара керттерча бахьанех да лаьтта леладара культура лоха хилар, дIайийнача культураштa ледара Iунал дар, хьувкъам во лорабар, кхыдараш.

Укх шера геттара кIезига теркам тIаахийтар совхозе баьцадаараши соми кхебара. Кхоачам хиллал хилaнзар кхашкеи бешамашкеи садоахкача зенерча хIамашта молхаш еттилга, органически минеральни удобренеш ехкилга. Йолаш йолча техниках ма-могга пайда эца маганзар совхоза кулгалхоштеи специалисташтеи. Технически Iунал во дарах, ханнахьа тоа ца ярах, ехача хувца оатхалаш ца хиларах техника каст-каста сеца латтар совхозе. Цудухьа ахча а тедаш ханна кхычахьара хьатIаккхувла езаш хулар из. Цул совгIа механизатораш ца таарах цхьан сменагIа бора техника болх, цу бахьанагIа вIалла болх ца беш латта машинаш а нийслора. ХIанз кхоалагIа шу да «Сельхозтехника» районашта юкъерча Сунженски отделене тове дIаенна гусенични трактор латта, цхьабакъда совхоза керттера инженер нов. Муцольгов цу гIулакха дукха сагота вац.

Эсала дегIаух совхоза хьайбай боахам а. 1974-ча шера укхаза кхоачашъянзар хьайбай боахама продукци яккхара паччахьалкхен план. Цунах совхоза хинна зе 428 эзар сомага дIакхаьчар. Хила йиш йоацача тайпара лакха хилар хьайбай боахама продукце цхьан центнерга дIадахар а. Иштта планагIа 17 сом долча цхьа центнер шура яккхарга 23 соми 72 кепиги дIадахар, хIаьта цхьа центнер дулх даккхарга — 117 сом даха дезача 225 соми 88 кепиги. ХIанз укхаза беча балхо хьахьокх укх шерара план а кховчашъюлургйоацилга. Иштта хьалхарча бархI бетта шура яккхара план 87,3 процент, дулх — 93,1 процент, тха — 82,6 процент мара кхоачашъяьяц, лакха да из продукци яккхарга дIадодар а.

Совхозе дукха доахан лазарех дов. Укхаза 100 Iатта тIехьа 55 Iаса, 100 жийна тIехьа 82 Iаьхар мара кхебаьбац. Фермашка лелаяц йоагIаш йола учет. Цхьаболча болхлой хьокхамаш во дац, хIаьта царна уллув къахьегарий геттара лоха да уж. Халача балхашта механизаци кIезига ю. ХIаьта хIанзе а Iанга кийчъе болабеннабац хьайбай помещенеш.

Партийни комитето цкъа мо массехказа шийн заседанешка дийцад хьайбай боахам тоабара дош. Цунах цхьаккха пайда баьннабац оалилга дац, дале а, гуш ма-хиллара, из дош къоастаде гаьна дя. ХIаьта совхоза хьайбай боахаме къахьегаш 14 коммунист, 7 лакхера дешар дийшал 14 лаьрххIа юкъера образовани йолаши специалист ва. Уж нах, нагахьа санна массава — кулгалхошкара денз мугIаpерча болхлошка кхаччалца шоай бехктокхам кхетабеш хуле, этта гIулакх тоаде низ дIакхоачаргболаш ба.

БоагIаш бола теркам тIаахийтанзар партийни организаце шийн мугIараш кердача низаща чIоагIдара. Отчетни хана КПСС члена кандидатала 4 саг мара хьаийцавац. Парте мугIараш шердара болх эсала бир партгруппай секретараш болча Х. Тутаева, М. Мальсагова, С. Горчханова, А. Котиева, Х. Галаева, Д. Албогачиева. Цар кулгалдеча партгруппаша тесса леладир совхоза болхлошта идейно - политически кхетам балара гIулакх а. Къыметтел ханнахьа партийни собранеш чакх ца йоахаш моттигаш а нийслора цига.

Ла йиш йолаш гIулакх дац цхьабола коммунисташ цхьаннахьа балха ца хилар а. Царех ба коммунисташ С. Березова, А. Эгиев, А. Дзейтов, Б. Джамбуриев, А. Оздоев, Т. Ильясов, М. Хамхоев. Иштта партийни дисциплина телхаю учетера шоаш дIа ца боабайташ республика доазол арахьа дIаухача коммунисташа. Из бахьан долаш КПСС мугIарашкара дIаваьккхав А. Эстоев.

Отчетно - хоржама собране иштта белгалдаьккхар совхоза халкъа тIахьожама группа, болхлой комитета, комсомольски организаце балха боарам лакха боацилга а. Цар майоагIа коллектив оарцагIъяхац паччахьалкхен планаши тIайнца социалистически декхараши кхоачашдара, кIезига теркалду къахьегамеи производственни дисциплина чIоагIъяр, коллективизми коммунистически хьисапе къахьегалгеи вIаштIехьдаккхар, дIаяхача замах юхедиса во гIулакхаш къахьегамхой сакхетам чура дIадахар санна дола лоархIаме дешаш.

Препешка къамаьл даьча комсомольско - кагирхой звено звеньевойс Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча Мисляуров Увайса механизаторий болх тоабара де дезарех дийцар. Шоаш лелаеча 159 гектарах хIаране тIара юкъера лаьрхIача 40 центнер хьажкIаш чуэца аьнна звено механизатораша денна дош кховчашдерг хиларах тешабир цо коммунисташ.

Болхлой комитета собране яь критика нийса хилар бакъдир ше къамаьл деш цун председатела М.-Б. Абиева. Совхоза къахьегамхой бытовни культурнии хьалаш тоадар, материальни стимулировани балха юкъейоалаяр юхатетт боахама пайда хьатIа ца боагIаш хилаpо, аьлар цо.

Хьайбай боахаме эттача халача хьалех хоадамболлаш дацар совхоза керттерча зоотехника А. Цороева даь къамаьл а. Из а деррига хIана дилац аьнна совхоза Iулаш эргадаккхара, кхы мел дар кхоачашдара ахча ца таара дIатIадилла гIерташ вар. ХIаьта цунгара а, цул тIехьагIа къамаьл даьча совхоза директоргара Х. А. Албогачиевгара а, хIаьта иштта совхоза кхыболча кулгалхошкара а йолаш йолча торонех пайда а эцаш, боахам лерттIабаккхара уж фу де лерхIаш ба хазар ловра.

Совхоза кулгалхошта, цун партийни организацена цIенхаштта критика йир собране къамаьл даьча КПСС райкома хьалхарча секретара С. М. Бекова.

«Назрановский» совхоза коммунистий отчетно - хоржама собране хьахьекхар боахам паччахьалкхенна пайда телаpгболаш бара, къахьегамхой хьашташ диззагIа кхоачашдара, царна юкъе беча идейно-политически кхетам балара балха боврам лакхбара де дезараш дукха долга. Цхьабакъда из харах кхоачам хилац, уж кхоачамбоацараш дIадахара хоадамболлаш къахьега деза. Юххьанца денз шийн болх цунна тIаберзабе беза керда хержача парткомо.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

Кхоана—хьун болхлочун Ди

ГАНЗАШ ЛОРАЕШ

Дика къахьийгаь хьун боахама управлене болхлоша укх шера. Кхоачашъяьй бархI бетта план а социалистически декхараш а.

Вай республика хьун ганзаша торо хулийт керттера лоархIаш йоаца дукха продукци кийчъе. Хьуна сом гулбаро вIаштIехьдалийтар укх шера бархI бетта 352,2 тонн кхачан промышленноста сокаш кийчъе. Дукхача хьун боахамашка нокхарий леладе доладаьд. Укх шера 11,5 тонн модз гулдаьд.

Хьу лораяраи, юхаметтаоттаяраи, дуккагIа хилийтараи деча балхашта нийсса вай республике дукха моттиг дIалоац хьун заготовка яро а.

Вай хьунашка хулаш йола поп йоацаш мегац мебельни, музыкальни, кога гIирс бу промышленность.

Поп дахчах дукхагIа пайда эцар духьа, из кхомбеш дIаахийтар духьа хьун гаьна йоацача моттигашка мебельни а музыкальни а заготовкаш яра массехк цех хьалъяьй хьун боахама управлене. Цхьаццаяраш хIанз хьалъеш а я. Из продукци вай республика эшаш хинна ца Iеш РСФСР дуккхача моттигашка дIаухийтт Гаьна дIа-хьа кхахьа ца езаш дахчана цхьан моттиге обработка еш хиларо цох эцаш бола пайда 25—30 процент дукхагIа а хулийт, из дIа-хьа кхахьара машинаькъа вагонаш 50 процент кIезигагIа а эш.

ХIанз хьун боахама управлене чуйоагIача предприятеша керттера пайда эцаш йола хьун заготовка кIезигъе лаьрхIад. Бахача наха а производствана а эша товараш дукхагIа арахецара хьу цIенъеш дIайоахача гаьнех а дахчена лаьрхIача таьнех а дукхагIа пайда эца лаьрхIад. Управлене предприятеша дIахо йодача хана дуккагIа арахеца лаьрхIад бахача наха хоатташ дола товараш. Кхо-диъ шу хьалха цу тайпара продукци 50—60 эзар сома мара арахецаш хиннаеце, 1975 шера из 300 эзар сома маьха арахецаргья.

Шоай цIей — хьун болхлочун ди — тIакхоачаш пхе шера план кховчашъяьй Веденски, Грозненски, Шелковской, Назрановски хьунбоахамий, Сунженски хьун комбината коллективаша.

Е. БАРИНОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР хьун боахама управлене хьу кийчъяра отдела начальник.

Итт шу совгIа ха я Веденски механизированни лесхоза участкови лесник-обходчик волаш Мовсуров Саиде къахьега. Хьу йохае гIертарашца цIенхаштта къовсам лоаттабу цо. Хьу кийчъелга а нийса вIаштIехь доакхх. Хьун культураш дика доалдеш лелаейт, керда гаьнаш дIайогIача а царна доалдеча а дика хьож.

СУРТА ТIА: лесник-обходчик С. Мовсуров.

А. КЫЧИКОВА сурт.

ДИКАЧА ГIУЛАКХАШЦА ДЕЗДУ ЦIЕЙ

Тайп тайпарча къамех болча нахах латтача бартталнача Назрановски механизированни хьун боахама коллективо дикача производственни гIулакхашца дезду шоай къахьегама цIей—хьун болхлочун ди. Диъ шеран бархI беттан тха коллективо гаьний ги дIадерей, гаьнаш дIайоагIарей пхе шера план тIеххкхоачашъяьй 104 процент, хьун культураштa гIулакх дара план—127 процент, лаьтта кийчдара план — 128 процент, хьун гIулакх деш гаьнаш яIара план—131 процент, товарни продукци арахецара план—104,4 процент, къахьегама овсарле лакхъяра план 115 процент кхоачашъяьй. Тха хьун боахама коллективо чIоагIа новкъостал ду юртбоахама болхлошта хьувкъам чуэцараи доакъар кийчдараи. Духхьала тIеххьарча пхе шера хьун боахама болхлоша 300 тонн тIехдика йол Iалашъяьй, гулбаьб 150 тонн хьуна сом.

Иштта дика толамаш даха вIаштIехьдоал Назрановски механизированни хьун боахама коллективашта юкъе, къаьсткъаьсттача болхлошта юкъе шерра социалистически яхь яьржа хиларах.

ТIехдика къахьегаш хиларца белгалбаьнна ба Карабулакски лесничества хьу тедараш Арьков Петр, Куницкий Яков, тракторист Арсанов Шаа, Малгобекски лесничества шофер Картоев Назыр. Хьу лораеча шоай низи хьинари ца кхоадеш къахьег Малгобекски лесничества лесникаша Далаков Джабраила, Хучоев Дауда, Исманов Тан, ширпотреба цеха станочника Аушев Бориса.

Укх шера шоллагIча квартале социалистически яхье даьхача толамех РСФСР хьун боахамашта юкъе Назрановски механизированни хьунбоахамо шоллагIа моттиг яьккхай.

Назрановски хьун боахаме дукха болх ба беш керда цехаш хьалъяра а йолаш йолчарна реконструкци яра а, къахьегам аттачабаккхара, из дикагIча тайпара вIаштIехьбаккхара.

ХIанз КПСС XXV съезда сийленца накъаяхара къахьегама вахте эттай Назрановски механизированни хьун боахама коллектив.

Х. ЦЕЧОЕВ,
Назрановски хьун боахама парторганизаце секретарь.

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

⊙ Лаьттан тIа мел йолча хьунех пхелагIа дакъа хьунаш вай мехка я: 747 миллион гектар хьу, вешта аьлча 80 миллиард кубически метр хьун запас.

⊙ Советски Союзе мел йолча хьунех 94 процент яр РСФСР-е я.

⊙ Вай хьунашка ягIа цхьа эзари ах эзари тайп - тайпарча породех гаьнаши кустарникаши. Советски Союзе я эггара маьхегIа йолча хьунах —дийхка хьунах, дунен запаса аханел совгIа яр.

⊙ Российски Федераце Министрий Совето тIайнцад «РСФСР-ерча хьуний хьалахи уж юхаметта оттаелга тоадара де дезарахи» бола соцам. Белгалъяьй хьун боахама интенсивни методаш юкъейоалаярей хьу юхаметта оттаелга овлан тIара тоадарей йоккха программа.

⊙ Дахча лоархIамех гучадаьннад цхьа гектар йолча дийхка хьуно дени буси 4 килограмм совгIа фитонцидаш (бактерицидни веществаш) хьахецалга. Цунах кховчам хургба йоккхача цхьан городера фо цIенде.

⊙ ХIанз дахчах хьаю 30000 тайпа продукци.

⊙ 3 миллион гаргга саг ва хьунашка, каьхатеи дахчах хIамаш ечеи промышленносте къахьегаш.

⊙ КПСС XXIV съезда директивегIа белгалдаь да пхе шера 1,2миллион гектара тIа хьу юхаметта оттаярей 1,3 миллион гектар хьу тIайолча моттигаш тIара ушалаш йокъаярей балхаш чакхдоахилга а хIаьта иштта хьуна гIулакх делга шерделга а. Хьалхашка латта декхараш толамца кхоачаш а деш хьун боахама болхлоша хIара шера 2,3 миллион гектар хьу юхаметта оттаеш балхаш ду, цу даькъе 1,3 миллион гектар керда хьу дIа я йогIаш.

⊙ Кхаш лорадара дIаегIача хьунаша 4 миллион гектар дIалоац.

⊙ Хьу кийчъяраи херх хьекха хьу яккхаран СССР дунен тIа хьалхарча моттиге латт. ТIеххьарча 25 шера хьу кийчъелга шозза гаргга лакхденнад. 1974 шера гIулакха эшаш йола хьу кийчъяьй (колхозхоша кийчъяьр йоацаш) 296 миллион кубометр.

⊙ 6,3 миллион тонн целлюлоза, 5 миллион тонн каьхат, 3,2 миллион тонн картон кийчъяьй 1975 шера целлюлозно-каьхата промышленноста болхлоша. 1975 шера лаьрхIад 8 процент совгIа целлюлоза, 11 процент гаргга картон, 2,2 процент каьхат дуккагIа арахеца.

⊙ Ийслагlча пятилеткагIа вай мехка хьалъеш ярех гIишлош я Усть-Илимски, Асиновски, Тобольски, Енисейски, Тавдински, Керда Сыктывкарски хьун промышленни комплексаш, Маклаково - Енисейски хьун промышленни узел (хьун Магнитка). Усть-Илимски целлюлозни комбинат хьалъеча дакъа лоацаш да дуккха мехкаш — СЭВ членаш.

Ийслагlча пятилетка тIеххьарча шера къаьстта дика къахьегаши тIайнца социалистически декхараш тIеххкхоачашдеши ба Ермоловски леспромхоза болхлой. Укх шера хьалхарча ах шерей шоллагIча кварталей башха дика къахьегама толамаш дахарах республикански сийлен доска тIа йихьай Ермоловски леспромхоза коллектив.

Паччахьалкхен планагIа хьун культураш 1110 гектара тIа дIайогIа езача 115 гектара тIа дIаегIай. Тоха дезача кулг тохаш, яIа езараш йоIаш, нийлхье езачара нийлхьеш гIулакх даьд 1200 гектара тIарча хьун культураштa. Паччахьалкхен планагIа 9,1 эзар кубически метр хьу хьекха кийчъе езача кийчъяьр 11,7 эзар кубически метр я.

Уж толамаш доахача хьинаре дакъа лаьцад хьун боахама къонача инженера, комсомольца Хавуев Хьасана. Воронежски хьун боахама институт чакх а яьккха цига ше балха веча массехк шера тIехьаюсаш хиннача хьуна боахама коллектива болх тоабаьб цо. Иштта волча цунах боккха тешам белар Ермоловски леспромхоза комсомольций, шоай организаце секретаралла хержар цар Хьасан.

СУРТА ТIА: Х. Хавуев.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

БIУБЕННА КЪАХЬЕГ

КПСС XXV съезда сийленца накъабахара Нохч-ГIалгIай мебельно-хIуи хIамаш еча «Терек» яхача объединенева чуйоагIача Костькин Геннадий Павловича кулгалдеча шоллагIча филиала болхлоша декхараш тIайнцар пхе шера план укх шера цхьоалагIча ноябре кхоачаш а еш, планагIа лаьрхIачул совгIа 850 эзар сома маьха товарни продукци ара а хийца из маьхала яккха. Уж декхараш толамца кхоачашдеш да. ХIанзлехьа паччахьалкхен планал совгIа филиала коллективо ара а хийца ехкай 830 эзар сом мах бола продукци.

Товарни продукци арахецарей из маьхала яккхарей бархI бетта план дикка тIеххкхоачаш а еш, цо планал совгIа арахийцай 130 эзар сома маьха продукци, шера арахеца езаш яр 145 эзар сома маьха мара йоацача.

ДIададахача шерашка филиала продукци нийераша дукха рекламацеш ухийтар продукци во я яхаш. Шолйла дага а баьна шоай продукце сий лакхдара оарцагIбаьлар филиала кулгалхой, инженерно-технически болхлой. Ерригa шоай торонаш оарцагIъяхара тIахьийхар предприяте беррига болхлой. ХIара бетта шозза продукце дикала ди хул филиале инженерно-технически болхлоша, цхьаккха брак йоацаш продукци арахецараша, бригадираша дакъа а лоацаш. Цига цар ювц брак йоацаш продукци арахецарий опыт, продукци дикагIа хилийтара тIаерзаяь мероприятеш белгалйоах, уж мишта чакхйоах хьожаш тIахьожам лоаттабу дIахо йодача хана.

Иштта къахьегарах укх шера лоадама рекламаци кхаьчаяц продукци эсала я аьнна.

Укх тIеххьарча шерашка дукха балхаш даьд филиале производства экономически эффективность лакхъяра. ДIададахача шерашка пайда ца эцаш хиннача отходех хIанз берий гIандаши табуреткаши арахец. Духхьала укх шера бархI бетта филиала коллективо арахийцад 75 эзар сома маьха берий гIандаш. Укх пятилеткагIа реконструкци яьй цига отделочни отделенена. Цо торо хилийтар арахеца продукци дикагIа хилийта, къахьегама овсарле лакхъе, кхычахьа балха ваха йиш йолаш мукъавалийтар ткъаьх болхло. ХIанз цига хьалъеш латташ я йоккха производствени корпус. Из болх бе йолаелча дуккха дукхагIа хургья филиале арахеца продукци.

Мебельни предприяте коллективо доахача толамашта юкъе диззе дакъа лоац рационализатораша а. Цар укх шера кийч а яь производствана юкъейихьача 25 гаргга йолча рационализаторски предложене эзараш сомаш пайда баьб производствана. ДикагIболча рационализаторех лоархIаш ба воккхагIвола инженер Пийсах Валентин Харитонович, слесарь Мазанов Лев Лазаревич, слесарий бригадир Ермилов Валентин Дмитриевич, кхыбараш.

Доаха къахьегама толамаш дикагIа хилийтара доккха беркат доал коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхара йоаржаяьча социалистически яхьах а. ХIанзлехьа филиалерча 500 сагах коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи яьккхараш ахаш ба. Пхе бригадо а лелаю коммунистически къахьегама сийлен цIи. Царех я Амаева Марем, Калеева Мария, Букреева Александра, Добролюбов Петр керте латта бригадаш. Предприятерча болхлоех бIаь саг ва хIанзлехьа пхе шера план кхоачаш а яь тIайоагIача юбилейни пятилетка календарагIа къахьегаш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ИЗЯСЛАВСКИ ЛЕСХОЗЗАГЕ

Хмельницки область. Подолье йоккхагIа ярех йола Изяславки лесхоззага коллектив Украина хьун боахамеи хьу кийчъяреи предприятешта юкъерча социалистически яхье массехк шера хьалха латташ хьайоагIа. Лесхоззаго хьу кийчъярей из дIаяхьийтарей укх шерара планови задани тIеххкхоачашъяьй. Цу боахаме леладу республика городашкеи юрташкеи дIайоагIача тайп-тайпарча декоративни тайпаех йолча гаьний ги.

Сурта тIа: (аьттехьара аьрдегIа): лесхоззага директор К. И. Бочински, керттера лесничий А. П. Малеванчук, Плужиянски лесничества лесничий Н. В. Бородий гаьний декоративни тайпаех йолча дIайогIа кийчъеча гаьналгашка хьожаш ба.

ТАСС фотохроника.

ХЬУНА ДОТТАГIИЙ

1972 шера вIашагIъеллар Сунженски районе Алхастера школьни лесничество. Къаьстта хоза хул школьни лесничество аьхки. Бераш школера цIа ма-хийцанге а укхаза болх бе йоалалу «Замахо» яха къахьегама лагерь. Цига болх а беш салоIаш хул ялхлагIча классера денз нийслагIча классе кхаччалца бола дешархой. Уж ба цIена фо, Iалам, хьу дукхаезаш дола бераш. Цар гаьнаш гонахьара оахк, оасар ду, хьу лораю, зене хIамаш йоаю, иштта кхыдар ду.

БIарччача шера болх беш хул лесничестве бераш. Школьни лесничества балха кулгалдеш лаьрххIа вIашагIъелла совет я. Сунженски лесокомбината керттерча лесничеца бе безача балха план оттаю, Iунал де деза хьу хьакъоастаю цу совето.

Алхастерча школьни лесничества доакъашхоша дукха балхаш дир укх шера: оасар дир попа, каштана, къоахка, бочача бIара, дийхка, иштта кхыча гаьнашта, хьу лорайир зенерча хIамаех, бокъо йоацаш из тедарех.

Иштта дика дакъа лаьцар Iалама доттагIаша дарбана йола комараш, гIаьнаш гулъеча а. Дешархой юстара хилапзар шоай подшефни боахамо — Нестеровски лесничествас баьцаадаараши сомаши чуэцача а. Цул совгIа шоай кулгалхочунца Л. И. Савельевайца къонача лесникаша бочача бIара, дийхка, къоахка гаьнаш хьалкхеяра дикагIлола агротехнически хьалаш гучадоахаш опыташ чакхъяьхар.

Дешархой новкъостал деш хилар Нестеровски лесничества моша доакъар кийчдеча а, цар гулдир 30 тонн доакъар.

Шоаш салоIаш хиннача кхаь бетта дешархошта дукха гIулакхаш де карагIдаьннад: ялх гектар питомника оасар даьд, ши бIаь килограмм бочача бIара гIаьнаши 70 килограмм дарбана баьцаши гулъяьй, йиъ тонн хьуна сом дIачубеннаб, 40 гербарий кийчъяьй. ДIахо а дукха дагарде йиш йолаш дар бераша даь пайдане гIулакхаш.

ДIададахача шера республика школьни лесничествашта юкъе яьржача социалистически яхье Алхастерча лесничества шоллагIа моттиг яьккхар, дикагIбола дешархой мах боацаш «Орленок» яхача Ерригсоюзни пионерски лагере салаIа баха хилар.

Комсомола Сунженски райкомо сийлен грамоташцеи мах болча совгIаташцеи белгалдаьккхар Марзиевай Аьсета, Белхароев Хьамзата, Тумгоев Османа, Галаев Махьмада, Дербичев Махьмада, Марзиевай Iайшета, иштта кхыболчар хьийга къа.

Ю. ГАЛИХАНОВ,
Алхастерча юкъерча школа биологе хьехархо.

КМА: таханара ди

«Курски магнитни аномале (КМА) минеральни ресурсай ларда тIа ерригсоюзни лоархIамера керда промышленни комплекс хьае йолае; цу районера доаккха аьшка руда 40 миллион тоннага дIакхоачаде».

(КПСС XXIV съезда Директиваш тIара).

...Губкинеи Стари Осколеи район. Босеш йола довкъаш, голаш етташ долхача дIаьхача берашка нийлхо тIаьнна хьу. Гобаькха — ялатий аренаш, шекара свеклай кхаш... Духхьал цу моттигашка хьакхеллай Iаламо бIаьш шерашка пайда ца эцаш яьхка аьшка рудай йоккхий запасаш. Тахан шеррача промышленни ларда тIа оттадаьд из Iалама рузкъа карадерзаделга.

Шаьрача ара дуне миссел хьалъэттай Лебедински горнообогатительни комбинат, 15 шу хьалхагIа гуччахьарча способагIа цун карьерера хьалъяьккхар КМА духхьашхара рудай ковш. КIеззига дIахо ваьннача — гIишлошъяра индустре Iалаьмате дукха предприятеш. Царех йоккхагIъяр — Старооскольски цементни завод. Цо беча балха керттера бедал я лаьттан тIерча тIоанашка йоалла, уж хьаделлара балхаш деча хана хьакъестаю порода. Укх тIеххьарча ханналца дIакхувсаш хинай из, хIанз цунах тIехдика цемент ю.

Цу Iалама ганза тIакхача гIерташ дукха ха яьккхай наха. КМА-х духхьашха дувца болабеннабар 200 шу гаргга ха хьалхагIа, эрсий академика Иноходцевна Курска юххе геодезически балхаш деш из волаш, магнитни тIаьск цIаккхв а ца дяьнача тайпара юстара давна бIаргадайна хиннача хана. ТIехьагIо Iилмахошта гучадаьннад, цун бахьан— боарам боацаш дукха, шийн эффектага диллача Лаьттан магнитни полюсий низал тIех Iайна аьшк. Цхьабакъда Советски Iаьдал даьнначул тIехьагIа мара доладаьдац Курски магнитни аномале рузкъа карадерзаде. Кхыча мехкий тIема интервенци йолча хана а тIехьа «Лаьттан кхоалагIча магнитни полюса» теркам тIабахийтар Советски правительства. 1921 шера В. И. Ленина инициативагIа вIашагIъеллаяр КМА тохка къаьстта комисси.

Курски магнитни аномале запасаш — дIаьхийча рудай 30 миллиард тонни аьшка кварцитий 10 триллион тонни. Уж кварциташ пайдана йоацаргаш лоархIаш хиннай цхьан хана. Тахан доккха гIулакх хул царех, аьшка рудай рузкъаш комплексно карадерзаде йиш хилар бакъ а деш. 68 процент цIена металл а доаллаш царех йоаккха концентрат — доменни пийшкашта маьхера бедал.

Тахан КМА болх беш ши комбинат я горнообогатительни — Лебединскии, Михайловскии. Цар хьалхарча аргIаша хIара шера чакхдоах 15 миллион тоннага кхаччалца бийда руда, 7,5 миллион тонн концентрат лу хIаране. Уж йоккхий предприятеш дIахо а дегIаухаш я. Лебедински комбината низ укх шерре а шозза боккхагIа хургболаш ба. ХьатIайоагIача пятилетке иштта йоккха хургья производство Михайловски комбинате а.

ХIанз йоагIача аргIанна хьалъе еза Яковлевски рудник. Цун руда хьалххагIе а обогащени е ца езаш а кхыйола хIамаш кIезига ю ш а я. Нагахьа санна КМА кхыча участкашка дIаьхийча руда тIоа беррига а 10—20 метр мара ца хулча метте, — укхаза цун сомал 150 метрга дIакхоач. Рудник хьатIайоагIача пятилетке хьалъе йолаергья.

КМА аьшка руда тахан Ли-
цессо йоккха Iойле лургья
пецкии Череповцен, Украина-а Урала а заводашка ух. ХIара шера дукхагIа ух из. Кастта моттигерча металлургически заводашка а аха долалургда из. Курска юхха, Стари Оскола районе электрометаллургически завод хьалъе проект оттаеш я. Цунна бедал хургья металлизированни окатышаш— Лебедински комбинато тергйола 8—10 миллиметр диаметр а йолаш йола шарикаш. Металлизированни окатышаша йиш хулийтаргья доменни производстве дахийта ца а лезаш аьшки болати лоаладе. Ше йоагIача тайпара чакхйоалача цу процессо йоккха гIойле лургья Iаьржача металлургена.

КМА горнорудни предприятешта дукха эш электроэнерги. ХIанз цунах ах хила мегаш яр кхыча моттигашкара йоагIа из. ДIахо дегIайоалае лерхI шийн энергетически база. ХIанз хийцца хьалъеш латт Курски атомни электростанци. Ер шу чакхдоалаш болх бе йолалургйолча цун хьалхарча блока низ миллион киловатт хургба.

...Ди тIехь дукхагIа белгалъювл Россена юккъера керда промышленни комплекс. ХIанз КМА предприятешка болх беш я низ бола тIехдика горни техника. Цун цхьа дакъа социализма вежарашха долча мехкашкара доагIа. Масала, лаьтта оахка роторни комплексаш хьаяьй ГДР-еи Чехословакеи болхлоша. Польски думпкараштa тIаетта курски руда карьерашкара дIаувз ГДР халкъа предприяте марка тIалаттача дизель-электровозаша. Румынерча специалисташа вIашагIъеллай Лебедински горнообогатительни комбината тIеххьарча цхьан участкера оборудовани. Михайловски комбината хин станце болх беш я Польше кийчъяь электрооборудовани.

Виктор ФИЛИН,
АПН корреспондент.

ШОРТТА ХУРГДА ДОАКЪАР

Тха совхоз дуккагIдолча даькъе комсаш леладеш я. ХIаьта а моллагIча боахаме санна тха а да хьайбаш. Царех бетташ 260 ет ба. Дукха деце а къона хьайбаш, хьакхарч хургья укх шера Iа довккхаш. Дерригача хьайбашта Iа даккха кхоачамболлаш доакъар Iалашде дерригa низаш оарцагIдаьхад оаха. Цу лоархIамерча гIулакха ший ханна боахама кулгалхой, механизаторий уйла тIаерзайир совхоза партийни организаце.

Доакъара культураш дIайийнача даьгIенех бизза пайда эцара оарц даькккар специалисташа. Доакъара лаьрхIа совхозе дIайийна 66 гектар люцернеи 175 гектар суданкеи яр тха укх шера. Уж культураш дIайийна лаьтташ хий дехкаш да. Кхоачамболлаш йоачан ца хуле я хIара шера дукха йол йоаккх оаха цу даьгIенаш тIара. Хадданза хий дехк. Къаьстта укх шера дика аьттув баьлар тха. Керда хьалъяь хий детта система я тха боахаме. Лаьттан кIалгIолла яхкача турбашка дIаухийт хий. 150—200 метр мара шоайла гаьна йоацаш стоякаш я. Царех турбаш хетташ хий детт. Укх шера люцернаи суданкаи кхозза хий диллар. Цу баьцех 423 тонн йол Iалашйир. Цу даькъе 90 тонн люцерна а йолаш. Из еррига йол ферме хьатIа а эза аргIаш даь дIаоттаяьй. Планал 23 тонн совгIа я кийчъяь йол. ХIанз хий детташ ба механизатораш люцернана. КхозлагIа хьокхаргья оаха из культура. Цо кхы а 100 тонн гаргга йол лургья тхона. Иштта планал дуккха дуккхагIа да Iалашдаьча, силос. Актах хьайийна силос 1451 тонн я, из планал 51 тонн дуккагIа хул. ХIаьта дIаелла силос еррига а 2 эзар тонн я.

Ханнахьеи ца дойташи чуйнцар оаха гурахьа дийна ялат. Комбайнаш тIехъяьнца участок дукха аллийтацар. Царна тIехха - тIехха ча вIашкатохар. Тюкаш а еш ферме дIаэза ча аргIашка дIаотталаьд. Ферме дIаэза дерригa доакъар бехктокхамерча сагага дIаденнад.

Фермашка хьаэза йол а ча а вIашкатохаш аргIаш деш дика къахьийгар Абуев ИсмаIала, Абозин Дмитре. Овсарле лакха йолаш къахьийгар люцерна, суданка хьокхаш хиннача шоллагIча отделене механизатораша Къахьегама Шеча Байракхя орден лелаеча Абозин Виктора, Шагров Валентина. Йол, ча фермашка дIаозаш лакхара хьокхамаш гойтар трактористаша Хрыкин Алексея, Фукс Рафаила. Шоай бехках агрегат сеца ца латтийтац къахьийгар тха берригача механизатораша.

ХIанз ялата йийна хьажкIаши комсаши чуэнаш ба совхоза кхаш леладераш. Кхоачамболлаш дале а Грозненски района «Советская Россия» цIерагIча колхоза кхаш леладераша даь кхайкарал хьал а лоацаш доакъар кIезига долча боахамашта новкъостала кхы а доакъар кийчдеш да тхо. Йолаш йолча силоса кхы а цхьа эзар тонн тIаккхетаргья. Аьхвача ялатах дIа а тохаш комсех хьаьнна отходаш хьакхарч лелаеча ферме кIоага чу ехк оаха. Из тайпа доакъар укх шера цхьа эзар тонн хургья. Духхьашха доладаь хIама дац из тха боахаме. Района цхьан боахаме из ца деш ер пхи шу да оаха цу тайпара доакъар кийчду. Бетонни кIоаг ба ферме. ДIадахача шерашка 500—600 тонн мара хилацар.

Гурахьа йийна культураш чуйнцачул тIехьагIа цхьа бIаь гектар хьажкIаш дIайийнай оаха. ДIайийначул тIехьагIа шоазза хий диллад. Дика хьахиннай моша хьажкIаш. Цу кхай тIара 600—700 тонн моша гIадамаш чуэцаргда оаха. Белгалдаккха деза доакъар кийчде совхозе вIашагIъеллача Кузнецов Николяя кулгалдеча бригада карагIдаьнна дика гIулакхаш уж хилар.

Тха совхоз уллача Ищерская яхача станице бахача наха а дакъа лоац доакъар Iалашдеча. КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюроси Республика Министрий Советои доакъар кийчдара месячник дIаяхьара хьакъехьа баь соцам хьал а лоацаш бахача нахах хIаране укх бетта 150 килограмм йол хьакха декхар тIайийцад. Наькъа, комсий участкай йистошка бIаргаго йиш я марсаш, мангалаш бе доахка нах.

Тхоай боахама а лоалахошта новкъостала а доакъар хургда тхога.

А. ПОКИТКО,
Наурски района «Победа» яхача комсаш лелаеча совхоза керттера агроном.

Шоай деша дай ба

ХIара шера дика хьокхамаш гойташ хьайоагIа «Ермоловский» совхоза коммуниста Дадаев Балауде кулгалду хьажкIаш, генараш кхеду звено. ИйслагIча пятилетке цхьа шу дIадахийтадац цу звено коллективо юртбоахама культураш кхеяра хьалхашка латта декхараш кхоачаш ца деш.

Толамца дIадоладир цар ер шу а. Удобренешца хьаьн а даьдика кийчдаьча лаьтта лоацача агротехнически ханашка дIайийра 200 гектара тIа ялата, 400 гектара тIа силоса лаьрхIа хьажкIаш, кул совгIа 150 гектара тIа генараш а.

Шоай торонаш а лаьрхIа хIара гектара тIара 30 центнер фуалъяьха хьажкIаш, 200 центнер силоса мошача хьажкIий гIадамаш, 15 центнер генараш чуэца социалистически декхараш тIайийцар.

Шоаш лаьрхIар кхоачашде гIерташ, балха ха чакхъяьлча а шоаш дIадоладаьр кхоачаш ца деш кхай тIара дIа ца болхаш, къахьийгар бIаьстан юххье деиз юртбоахама культураш хьувкъалца звено болхлоша Витиханов Сайдуллас, Дзугуев Хьамида, Нажуев Адама, звеньевойс ше.

ХьатIакхаьчай баьча балха итог е еза ха. Чуийца даьннад генараш, ялата йийна хьажкIаш. ХIара гектара тIара 15 центнер генараш чудера план 12 центнер йолаш. ТIайийцача декхарел совгIа хилар хIара гектара тIара чуена хьажкIаш а.

ХIанз силоса лаьрхIа дIайийна хиннараш чуэцаш ба звено къахьегамхой. «Херсонец» марках йола ворхI комбайн я кхай таI болх беш. Дика къахьег механизатораша Айгумов ИсмаIала, Таипов Шамсуддина, Товмурзаев Лукъмана, Таипов Махьмада. Дийнахьа юкъера лаьрхIача 5,5—6 гектара тIара хьажкIаш хьокх царех хIаране.

Я. ЦУЕВ.

ШИЙ ВАХАРАХ ЙОККХИЙ Ю

Геттара Iурре гIеттаяр Маликат тахан. Тамаш а яц, тахан де дезараш дукха да. Нагахьа санна ший ханнахьа катийча Iаьсашта яа хIама ца елча уж дулха эшалургда, хIаьта из гIулакх дизза Маликатахи трактористах Китиев Махьмад-Салехи тийша да. Уж сецца ара а баьле моша хьажкIаш йолча болх, цигара силос хьаьэза цар дийнахьа кхозза, хIаьта таханара ди иштта белгала хIанад аьлча, тахан Даурбекова Маликат балхах мукъаьйначул тIехьагIа юрта Совета сессе хила езаш я. Из депутат я.

Пхийтт шу совгIа ха я Даурбекова Маликата Наьсарен района Яндаре тайп - тайпара юртбоахама балхаш ду. Хала хиннад Маликата вахар, эIамига йолаш къаьстар из даьхнаьнах. Моцалах, шелалах дизза дар тIема шераш. Цхьакха а дицлургдац сона, моах Маликата, эрсаша, киргизаша, кхыча къамах болча наха деш хинна доккха новкъостал. Шошоай долаш долчох дакъа деи гIертар уж хьаь бисача Маликата а цун йижарашта а.

Деша вIаштIехьа ца доллаш йисача Маликата, ше дукхача хана деиз беча балхаца корадаьд ший ираз. Атта баьнар цунга толам, из баккхара дIададала дийзар дуккха а къахьегамах дизза дола шераш. 1960 шера Маликата даьхача къахьегама толамашца из даькъал а ювцаш цунна лу Сийлен грамота. Кхы а чIоагIагIа хьинар айде къахьег Маликата. 1967 шера социалистически яхье толамаш дахарах сийлен грамоташ лу совхоза болхлоша Даурбековайна.

1969 шера, духхьашха 22-ча хоржамий округе гIолла Яндарерча юрта Совета депутатала хорж Даурбекова Маликат. Шийга харжархоша даь накъзаш ма-хулла кхоачашде гIерт, эшаш дола новкъостал ду. ХалданзаукхтIеххьарча пхе шера из я юрта Совета депутат. ИлслагIча пятилетка дийлагIча шера даьхача толамашцеи, Советий Iаьдал этта 57 шу дизарцеи хетаяь сийлен грамота, лакхара толамаш дахарах, халкъашта юкъерча цIейна I майна хетаяьи Сийлен грамота, Ленин вай 100 шу дизарча енна «Юбилейни медаль», СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа «За трудовую доблесть» яха медаль. Иштта да Даурбекова Маликата тийнна къахьегама совгIаташ. ХIаьта хIанз лакхача къахьегама толамашца парте XXV съезда накъайодаш я Маликат.

М-С. КОСТОЕВ,
Яндарерча клуба заведующи.

СУРТА ТIА: Назрановски совхоз - техникума Iаьсий леладер Даурбекова Маликат.

И. ПЛИЕВА сурт.

ТХА КЛАССИК

ЛОАЛАХОЙ БОЛЧА

А. ШОГЕНЦУКОВ ВАЬ 75 ШУ ДИЗАРГА.

Хургдар гуш вар... Дукха хIама бIаргадайна а дайна а е вахар бахьан, адамий йоккхий идеалаш бахьан лоаттабаьча къовсаме чIоагIвеннача а дуне дайзача а сагах санна дувца хIама долаш хинна еце а, хургдар гуш, кхоане миштa хургья ший уйлашка довзаш хиннав из къонача шерашка а.

Хьожаргда вай цун биографи миштай.

Шийна дукха беза наьна мотти дуне довзарк яха предметаш хьехаш вола преподаватель Цагов Нури дына фанатикаша хьужарера эккхавича, Баксане цу хьужаре деша вагIача 14—15 шу а даланза волча цо, из чIоагIа халахийтта аьннад:

— Кхыметтел оалхазарий ба шоай мотт. Ага чу вай теркадеш воай ноанош а сакъердаме фаьлгаши хьаькъал луш дола дувцараши дувцаш воай даьща а бийцача воай меттах хIана дала деза вай?!..

Лакхача дегIара воацача, гIийлача, кер тохабенна а хиннача халахетаро цIий кхохкадаьча а кIаьнка шийна дукха веза хьехархо юхавоалавар, черсий мотт юха хьеха болабар хьадийхад.

Иштта хиннав кIаьнк волаш а черсий советски поэзи дIайолаяь, ший халкъа литература классик хинна дIаэтта Шогенцуков Али.

Ший дукха везача хьехархочоа тIеххьа хьужарера араваьккхав дына керте латтараша хIаьта Шогенцуков а. Бакъда царна мегадац цун керта чура сийрда уйла эккхае.

— Шун низа, шун рузкъана могаргдац, къиза нах, беркател хозеи мотт дIабаккха, — аьннад цу хана кIаьнко.

Цо аьннар тIехьеи кер чура доагIаш дар. ТоIадаь доаллача халкъо паргIато лехаш, адамий сийрда вахар а ший культура а йолаш даха ший бокъо хилар дIахойташ халкъа яьина къона, зовне оаз яр из.

Цу хана къонача Шогенцуковна гуш хиннар да тахан цун дикача поэмаш тIара вай дог тохадолийтар. Бокъха, саг шоащта каравуга поэтически низ болаш я уж.

Бера хана деиз хала хиннад Шогенцукова вахар. Вахаре вIалла хIама отташ хиннавац из. Бакъда, мел йоккха хало, дог дуллийта хIамаш духьалъоттарах къарвеннавац, вехавац, дешара знанеш Iомаяра тIаккхувш хиннав Али Асхадович.

Ше хьужарера эккхавича, шийна веза хьехархо Цагов волча вода из цун цIагIа дешаргдолаш. Цига деша а деш цо, халкъа багахбувцам а Iомабу. Бакъда кIоаргга йола знанеш караерзаяра из кIезига дар. Ший хьехархочо мога а деш, Дагестане хьехархой курсашка вода тIаккха Шогенцуков. ХIаьта цигара Крыме а вахе, Бахчисарайски педагогически училище деша хов из. Цига а чакхдалац зIамигача сага дагалаттар — Али дийша валале, 1917 шера дIакъовл училище.

Цул тIехьагIа Турце вода из дIахо деша. Стамбуле деш цо. Цхьанне а материальни деш новкъостал доацаш деша дийзад цун, Стамбуле хIаьта а. Дийнахьа деша а дешаш, сарахье, цкъаза бус а болх беш хиннаб моцала ца вала.

Цкъа дешара чувоагIаш моцала дIа ца вохалуш Iовежав из.

— ХIаьта карта юхе венна хила мегар со, Константинополе баьхача чаргизхоша дIавигавепаре, — яхаш дийцад Шогенцукова. — Цар кхаьбар со, тIадувха хIама делар.

Цу хана Стамбуле язъяьй цо чIоагIа йовзаш йола «Нана» яха стихотворени.

«Са дика нана, сагот ма де,
хьа воIах саг вергва халонаша», — яхаш язду Але цу тIа.

Ший хиннача къонахчало, боккхача лоIамо низ белар къонача поэта ерригача цу халонех чакхвала.

БIаьшерашка лаьтта боадо эккхаеш сердал ера Сийлахь-Поккхача Октябрьски социалистически революце. Цо кхоачашде йиш хилийтар Шогенцуковга шийна бера хана деиз дагалаьттар. Ший наьна меттала керда зама хестаеш йола башха-дика поэзи кхолла волалу из. Цун ираз хул черсий меттала алфавита юкъе дакъа лоацаш хила а. Эггара хьалхара наьна меттала абат яра ма-даьлле а, из бераштa хьеха волалу Али.

Духхьал просветитель, культурни деятель хинна Iац цу шерашка Шогенцуков. Керда, советски вахар кхоллача массе я тайпара болх бора цо. Из дакъа лоацаш хилар юрта ревкома балха юкъе. ахархой юкъарча сходе, кхай тIа, аьлий лаьтта декъача, газета редакце... Цу шерашка из деша ваьгIар Бакурча Малхбоалеи политически ударни курсашка. Уж чакхъяьхача цо болх бу Дагестане ЧК болхло волаш, социалистически революце моастагIашца лира къовсам лоаттабу.

Бакъда из дерригa ше дой а, цун керттера герз цу шерашка художественни дош дар. Социалистически революцена карагIдаьннараш лорадара тIахьехаш дог ураоттадеш йола стихаш, статьяш, корреспонденцеш язъю цо. Цо хестаю большевикий парти, Ленин, вахар социалистически Даьхе чIоагIъяра ира къовсам лоаттабе тIахьех халкъ.

Йоккха революционни пафос йолаш я Шогенцукова Ленинах йола стихотворени. «Ленина байракх егIача моттиге дерригача дунен центр хьахилар», «Цун идеяша тийдар» дуненна хьоарчаяь хинна низ-Iоткъама Iаьожа тенеш» яхаш язду цо.

Дуненна сийдла Iуйре яхьаш бена Сийлахь-Октябрь дог гIоздаьнна буви ший поэзе тIа Шогенцукова. Ший лоацача вахаре цун кхийра социально-экономически культурни хьакъехьа Черсий-Балкхаройча Советий Iаьдал латтача шерашка чIоагIа дегIаяр хьахьокхаш йола художественни произведенеш кхолла.

Шогенцукова тIехьа тIайоагIача тIехьенна йитай ше стихашца язъяь роман, итт поэма, дукха стихотворенеши иллеши, массеха дувцар. Поэт ше дийна волча хаьча цун арадаьлар итт совгIа книжка, царех кхоъ эрсий меттала Москве а доалаш.

Цо ший керттерча произведенешка хьахьокх халкъа вахар феодализма замангара деиз таханарча денга кхаччалца. Цар тIа халкъа идеалаш, къахьегам, быт, къовсам, баьдечa, лоал латтача вахаргара доладенна ираз долча, сийрдача вахарга кхаччалца цо баь никъ. Халкъа дагардар дувца воккха художник а хиле дIаотт поэт. Цо романа тIа хьахьекхаб аьлий, лаьш, ахархой, бIухой, маIанах, кхалнах. Поэта догуйла къахьегамхошкахьа я.

Иштта революци котъялалехьа хинна зама ювцаш я цун «Камботи Ляцен», «Мадина» яха поэмаш.

Поэта дог гIоздаьхад ше ваьча лаьтта тоалуш латтача кердача вахаро. Цун дог хьийстад дошо канаш теркача колхозни шерача кхайво. Цо хестаю кIоарга боал тоссаш йола болата алача—трактор, из лехкаш вола, ший лаьттан да, а хинна дIаэтта ахархо. Къаьстта гIадвуг из лоаман кхалсага паргIата даьннача вахаро. Из дувц поэта «Даьхе» яхача ший поэма тIа.

Шогенцуковна дукха езаш хиннай эрсий халкъа культура. Дукха къахьийгад цо из ший халкъа дIайовзийтара а черсий-балкхарой культура дегIайоалаяра цунгара новкъостал кхачийтара а. Цо ший наьна меттала яьхай А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Т. Г. Шевченко, К. Хетагурова произведенеш.

Къаьстта моттиг дIалоац Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIемах йолча цун произведенеша. «Говрашта тIаховша, кIантий» яхача цун патриотически стихотворене тIахьех даьхе фашистех лораяра. ТIемах язъяь цун дуккха произведенеш хIанз а хьакораянза я.

Шогенцукова творчествах язъяь монографи, статьяш арайийннай, кхы а яздергда техха баланза болча цун кхолламах.

1941 шера фашисташа Бобруйскерча концлагере къиза вийнав поэт, бакъда моастагIчоа товр-м даьдац цо.

Черсий-Балкхаройчен советски литература классик, культурни деятель хиларах тарра историна юкъевахав Шогенцуков Али Асхадович.

Х. ТЕУНОВ,
писатель.

г. Нальчик.

Иттех шу да Тарамова Лейла Шалински района «Джалка» совхоза къона хьайбаш леладеш йола. Ши бутт баллалца мара леладац цо Iаьсий. Из эггара халагIа йола ха я.

Дуккхача шерашка опыт Iоаьый Л. Тарамонас. Шийна зеденнараш, шийна ховш дар камаьрша дIадовзийт цо къонагIбарашта.

Сурта тIа: Лейлайна аьрдехьаръяр Ибрагимова Хавраъ ферме ена кхоалагIа шу мара дац. Лейла санна йола мастер уллув хиннача цо дика карaерзайир ший говзал. ХIанз къона Iаьсий леладер ший хьехархочоа нийсса дIаэттай.

Цар шинна группера Iаьсий цхьатарра да. ХIаьта дийнахьеи буси тIаккхета дулх а эргаш дац. ПланагIа 300 грамм тIаккхетийта езача царех хIаране Iаьсашта 350—400 грамм тIаккхетийт.

Арчаков сурти тексти.

ТIЕМА ГIУЛАКХО IАЛАМА БЕШ БОЛА IОТКЪАМ СОЦАБЕ

Дунен общественность чIоагIа сахьувзадеш я тIема гIулакха Iаламан климатан воздействи е тарлуш хиларца дувзаденна. Цудухьа ООН Генеральни Ассамблея XXIX сесси хьажийта дIачуденнад Советски правительства «ТIема гIулакхан дунен халкъашта юкъера кхерамзле, наьха хьалторои уйахцIенои Iалашъяра хьашташца тардала йиш йоацача кхыча гIулакхаштеи лаьрхIа гонахьарча Iаламан климатан воздействи елга декхарах» дола дош а.

Советски правительства дIачуеннача конвенце проекта тIа дагаръяьй машара гIулакха мара мукъа бала мегаргйоаца гонахьарча Iалама воздействи яра тайп-тайпара формаш.

Цу тайппара, Iалама низа воздействи елга духхьашха дунен халкъашта юкъерча отношеней объект а хинна дIаэттад. Из-м тамаш а яц. Цкъадале, саго чакхдоахача гIуладале кхий масштабаш наьха санна йоккха хиларо цхьан боараме оттабеш санна хеталу сага низи Iалама низи, шозлагIа-дале, теркалданза даргдац Iалама явленешта юкъера бувзамаш Iалаьмате чоалханеи массе тайпареи хилар а цар дегIаяхар юкъ-юкъе бе-бе хулаш хилар а. Саг кхетамцеи лоралуши хилча, сагага ший гIулакха пайда эца йиш я Iалама явленеш бе-бе дегIаахарах. Цу гIулакхя низ болча процессашта башха йоккхий йоацача средстващца модификаци а еш.

Масала, вай мехка кийчъяьй шан морхашта воздействи яра методика. Ша ца тохийтача службо лораю дIайийнача маьхерча юртбоахама культурай йиъ миллион гектар гаргга.

Дуккхача мехкашка тIа-тIа дуккхагIа аьттув боалаш чакхдоах морхашка кхы тIа а йоачан яйтара гIулакхаш; американски специалисташа тIакенски специалисташа гIертта Iоцаю урагана ш. Уж дегIаахара воздействи е гIерт уж. Цхьабакъда цу даькъе хIанзле а сага зуламана пайда эцара опыт йолаш я. Уж я Вьетнаме США-с тIом баьча хана кхы тIа а догIа деллийташ американски эскаро чакхъяьха операцеш. Цар лийрхIар паькъашкара хотта хье болийтилгеи патриотически низий транспорта дуккагIа халонаш тIоттаслгеи дар. Ховшма-дарра, «метеорологически» герзо хотбаьккхабац США бIу. Цхьабакъда тIема геттара керда средстваш кийчъяреи юкъеяхареи факто ше сахьовзадаьд дунен общественноста.

Масала, хьожаргда вай гонахьарча Iалама воздействи яра цхьайолча торонашка. Лаьттан тIарча вахара боккхача лоархIаме ба атмосфера тIерча тIоанашкара озона биткъига тIоа. Iайна озонни тIоа наха шоашккара кIезигбар цу сахьате Iаткъаргдар Лаьттан тIехенна юххера Маьлха ультрафиолетови радиаце интенсивность лакхъяра, хIаьта цунах доккха зулам дала тарлургдар наха а дуккхача садоаллача хIамашта а.

Лаьттан ионосферанеи магнитосферанеи юкъе кхычахьарчарга хьежача кIезига я веществаши энергии, цудухьа геттара атта холу царна кхыйола хIамаш юкъе яьхкача. Белггала, 1959 шера США-с космосе эггара хьалха йоккха йоаца атомни бомба эккхийтача, цIенхаштта хувцамаш хилар цу зоне. Цо радиационни поясашка кхы тIа а атомни дакъилгашца тоъал боккха «пурх чубича» санна хилар, цу тайппара цо алсамбаьккхар радиационни кхерам, ионосфера лоаттам хийцар, шеррача районе радиобуззам толхабир, дуккха кхылола эйпаш дир.

Теша бахьан да, Iилман техникаи прогрессо белггаларча, хьалхагIе а белгалъяьча планетерча участкашка чIовхала баланс хувца торо хулийташ хилар, цу гIулакха хадданза тIера морхаш дIа а делхаеш е ханал хьалха лоа а делхийташ, йIайхачеи шийлачеи кIажарий лостамаш, циклоний лелара наькъаш сухалаши хувца а хувцаш. Цо воздействи е тарлора климата белггаларча оагIошта.

Исторически опыто хьахьокх, Iилмана карагIдаьннарех наха болча аьттонна меттел, царна долча зулама а пайда ийца хилар. Цхьабакъда социально дегIаухача юкъагIа адамлено Iояьча знанеша тешам бала беза дIаяхача ханара гIялаташ кхы юха кердадоахаргдоацаш. Цо дог тешаду вай тIема гIулакха гонахьарча Iалама воздействи а еш хIанзле йовзаш йолча средстваех пайда эцилга дийхха ца Iеш, цу тайпара методаш кийчъелга хьалххагIе а соцаданза а дарг ца хилар, биологически (бактериологически) герз юкъедоаккхилга меттел, кийчделга а хIанз дийхкача тайпара.

Ха деза, хIанз деш дола къамаьл аргIанна доагIача герза тайпах ловцилга. ТIема гIулакха гонахьарча Iалама воздействи еш йола средстваш юкъеяхар тIом бара, маьрша бахача наха тоъал доккха зе дара геттара керда способ хургъяр.

ТIема гIулакха гонахьарча Iалама воздействи еш йола средстваш ехкара хьакъехьара предложенеш хьалхагIа а цкъа санна дуккхаза тийннай тайптайпарча мехкашкарча, цу даькъе США-рча а, къаьсткъаьстача Iилмахоша санна, иштта дунен халкъашта юкъерча совещанешка а. Масала, е мугIараш яздеч́ун а дакъа лаца дийзача дукха ха йоаццаш хиннача Америка ВIашагIкхийттача Штатийи Советски Союзеи Iилмахой, общественнии политически деятелий цхьан Дартмутски конференце (1972 шу) из дош дийца а дийца массане а цхьатарра хьаллаьцар «тIема гIулакха Iаламан климатан еш йола воздействи ехкилга вIаштIехьдаккхара» хьакъехьа енна предложени.

Белгтала Iаламате йоккхий а хийна дIаэттача адамлеи гIулакхий масштабаша цхьаккха дича а хиланза даргдоацача доах Лаьттан тIарча Iалама рузкъах тIойле йолча тайпара пайда эцареи цун Iалам лорадареи даькъе дунен халкъашта юкъе шерра цхьаца леладу гIулакхаш. Цу тайпара цхьана леладу гIулакхаш сиха дегIаух, цудухьа советски Iилмахоша царна юкъе хьинаре дакъа а лоац.

ТIема гIулакхан кхыча зуламеча гIулакхаштеи лаьрхIа гонахьарча Iалама еш йола воздействи ца яйтара проблема йийцай 1973 шера хьалха хиннача США президентаца Р. Никсонцеи 1974 шера Д. Фордацеи.

Евгений ФЕДОРОВ,
Академик.
(АПН).

ХЬАЙБАЙ БОАХАМА ЙОЛА ТЕХНИКА

Ши шу совгIа ха я вай мехка индустре керда отрасль — хьайбай боахама йола машинаш хьаелга вIашагIделла. Цунах хьахиннар хIанзехьа а гуш да: 1974 шера арахийца хьайбай боахаман доакъар кийчдаран йола техника цул хьалхарча шера арахийцачул а нийсийча 11 процент дуккагIа хилар, хIаьта укх шера 12 процент дуккагIа арахеца а лерхI. Вешта аьлча, 1975 шера хьайбаш леладерашка кхоачаргья цаIн ахи миллиард совгIа сома техника. ХьатIа доагIа 1976 шу долалуш механизированни детташ хургда дерригача доахах 85 процент дараш.

Вай цу кердача отрасла болх прозводствана специализаци концентраци нийса яра, Iилманца айхха контакт а йолаш цхьана къахьегара ларда тIа вIаштIехьбаьккха ба. Цу даькъера Iилман проблемаш лелаю хьайбай боахаман доакъар кийчдаран машинашъяра комплексни проблемай Еррисоюзни Iилма - тохкама институтои конструкторски, технологически, проектни специализировании «керттерча» институташи.

Дукха специализированни операцеш кхоачашъю колхозашеи совхозий болхлошеи. Из дика гуш да вай мехка еррига территори 400 тайпа юртбоахама культураш 200 совгIа породах дола хьайбаши леладеш йолча 21 природно - экономически зонана йийкъа хиларга хьажача.

Iилманхоша вIашагIъеллай машиний цхьа система. Цуч ларда тIа латт технологически процессай комплексни механизаци. Из система хадданза Iилмана, техникана, юрта боахама практикана карагIдаьннарашка хьажжа нийсъеш а эргайоахаш тоаеш а я.

Цу тайпара система вай мехка хинна ца Iеш кхыча мехкашка а йолаш я. Из кийчъяьй иштта СЭВ членаш долча дерригача мехкашта а. 1976—1980 шерашка цу мехкашка, масала, хьалъергья йизза механизированни яь йола шурий комплексаш, дуккагIча даькъе 400, 800, 1600, 2000 Iатта лаьрхIа яраш а еш.

Корбут ВАДИМ,
технически Iилмай кандидат, СССР хьайбай боахаман доакъар Iалашдаран машинашъяра Министерства технически управлене начальника заместитель.
(АПН).

IУНАЛ ДАРГА ХЬЕЖЖА

— Дукха, дикa моша доакъар эшаргда вайна укх шера. Из гIулакх шоах, хьажкIаш лелаерех тийша а хургда. Цудухьа тохалелаш. Эшачунца шо Iалашдар аз сайна тIаэц, аьлар сога бIаьстан юхье колхоза председателa Т. Албакова, партийни организаце секретарь Х. Хакимов а волаш, — дувц хIанз Шалински района XX партсъезда цIерагIча колхоза тракторнокхаш леладеча бригада бригадира Эльдаров Шадида.— Цу хана деиз дукха ха дIаяхай. Дукха низ дIабелар бригада къахьегамхоша хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде гIерташ. ХIанз баьча балха итог е а йиш я. Хьалхиннай силоса дIайийна хьажкIаш.

Эльдаров Шадида бригадо хьийга къа зехьа дайнадац. Цунна тешал ду хьокхамаша. Иштта, Къахьегама Шеча Байракха орден лелаеча звеньевойс Ломалиев Iаьлас кулгалдеча звенос силоса дIайийнача 200 гектара тIара хIаранe тIера шишша бIаь центнер силос чуера, план 180 центнер йолаш. Иштта дукха силос чуера бригада кхыча звеноша а.

Ши-шегIа хьахиннабац из толам. Дукха къахьийгар наха цунга кхача гIерташ.

Дика кийчдир силоса хьажкIаш дIае хьакъоастадаь кха. Органически удобрени йиллачул тIехьагIа, хIара гектара тIа йиъ - йиъ центнер кхоачийташ суперфосфат тесса хьаьндир лаьтта. ДикагIйолча агротехнически ханашка дIайийна яьхар еррига хьажкIаш. Ханнахьа чакхдаьхар цу культурана Iунал деча хана данзa даргдоаца кхыдола балхаш а.

Наьха къахьегама овсарле дика айир балхацара материальни моральнии безам совбаккхар духьа колхозе вIаштIехьъяьхача мероприятеша а. Кхебаьча хьувкъамга хьежжа ахча дала оттадир хьажкIаш лелаерашта.

Дика къахьег хIанз силоса дIайийна хьажкIаш чуэнараша а. ХIара комбайнера дийнахьа юкъера лаьрхIача 150—180 тонн силосни масса чуэц, норма 120 тонн йолаш. Нормал дуккагIа чуийцача хIара тоннах алапел совгIа ахча лу комбайнерашта.

Царна тIехьа ца биса гIерташ болх бу кхай тIара силосни масса дIакхухьача механизатораша. Царех хIаранe дийнахьа 40—45 тонн силосни масса дIахьу кхай тIара, норма 35 тонн йолча.

Фермана юххерча ялх кIоага чу йолл силос.

— ХIанзле пхи эзар тонн силос кийчъяьй колхозе, — йоах Эльдаров Шадида.

З. ХИЗРИЕВ.

МОСКВА. Сокольники яхача выставочни комплекса доазон тIа «Интероргтехника» — «Инженерно-технически управленчески балхашта механизаци яра средстваш» яха дунен халкъашта юкъера отраслевой выставка я хьоккхаш.

Цига хьокхаш я вычислительни техника, оргтехника средстваех комплексни пайда эцара системаш, корреспонденцена обработка еш йола оборудовани, документаш лохеи, лорадуи, царна транспортировка юйи средстваш, чертежни копировальни балхаш де лаьрхIа йола устройстваш, иштта кхыйола прибораш.

СУРТА ТIА: Советски экспозице керттерча экспонатех цаI — ЕС-1050 яхача модела керттера оатхал лоархIаш йола процессор. Цо кхоачашъю даннешта арифметически логически обработка ярца ювзаенна йола еррига операцеш.

В. СОЗИНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

IАЛАМ—АДАМЛЕН РУЗКЪА

ВАЙ ХИШ

Iалам дезаш, цуи хам бе ховчо дика кхетаду цIенача хи йисте а хайна зIак*кара лаьпа Iохар мел уназхцIена, сага пайдане да.

Вай лоаман хишка — Эса чу, Фарта чу, Геха чу, Хулхулау чу дукха цIена чкъаьра ба. Цар чу из лаца безам болчунна сабар мара кхы хIамя эшац. Чкъаьрий лувца йиш я Шолжа чу лакхе а лохе а городерча даькъ тIара дIаиккхача.

ЗIак хьоккилга дукха дезаш бараштa оттаяь кхоачашъянза яргйоацаш чкъаьрий лувцара бокъонаш я. Доккха даша э дийхка блеснаш, мIарах дIаехка тIирг 0,7 миллиметрал сомагIен 30 метрал йIахьагIен лелае магийтац додача хишка. Нагахьа санна цIе чкъаьра лате из цу сахьате дийна боллаш юха хи чу хеца беза.

Цхьабараша геттара кегий чкъаьрий лувц, из морг вIалла могийташ дац инспекце. Гучадаьлча цу наха бе боагIа бехк бу инспекце болхлоша. Чкъаьрий а лувцаш хи тIа салаIа болхача шоай болхлошта автотранспорт луча организацей, учреждений кулгалхоша, могаяьча моттигашка мара путевкашта кулг язде мегаргдац.

Латтача а додача а хишкара чкъаьрий лорадеча организацеша оттаяь бокъонаш теркал я ца еш бокъо йоацача моттигашка, лувца могадеш довца чкъаьрий доахараш цийслу вай республике. Царца даим къовсам лоаттабу тха инспекце болхлоша.

Цхаралца чкъаьрий лувцаш гучабаьнаб М. А. Моргунов, В. Н. Харитонов, В. В. Дубов. Иштта цхьана Заводской районерча Iама чура чкъаьрий лувцаш боахкачара гучабаьнаб К. К. Рабушенков Г. А. Даньльяни. Щенхаштта бокъонаш телха а еш цхаралашца чкъаьрий лувцаш инспекце болхлоша бехкебарах хIаранена 25 сом штраф техаь.

Долаш дола чкъаьрий лорадара царна эшаш дола хьалаш даим лоаттаде деза. ДикагIдолча тайпа чкъаьрий дукхагIа дебаде лаьрххIа жагIеи гIуми юлл хи чу. Цу хишка меггане а магийтац лаьтта, топпар чутувса. Iов тоссеи чкъаьраша Iа доаккхеи кIоэгаш лаьтта чу а тувсаш хьалдикъа мегаргдац.

Из сана дола бокъо йоаца гIулакхаш леладелга гучадаьннад Шолж Тийрках дIаккхетача чкъаьраша Iов тоссача моттигашка. Хи чура жагIа эцаш гучабаьнача Х. Д. Тарамован А. А. Пазарован штраф тохаш бехк баьб.

Чкъаьрий лувцара бокъонаш тIа белгал ма-даккхара дIаязданза дола лодкаш пачхахьалкхен доалахьа дIаязду. Цудухьа массаболча чкъаьрий лувцара тIера бараша шоай доалахьара резинови лодкаш, йоккхий камераш шоаш бахача райисполкоме дIаязъяйта еза. Вай хишкара чкъаьрий халкъа рузкъа да, цудухьа вай декхар да из лораде а дебаде а.

Н. БРЕЖНЕВА,
«Запкаспрыбводы» грозненски инспекце райинспектор.

Кхокхарч.

Т. АРЧАКОВА фотоэтюд.

Берашта Iаламах

Бера хана дендз Iалам дезалу сага. Теркам тIаозаш сийрла болгаш бос бола зиза, баьццара тIа бIаргадайча цунна тIакховд бер. Тайп-тайпара бос бола кIормацаш лаца гIерташ цхаралаш бе а дехке дукха къахьег бераша, цицка кIориг, кIазилг хьоаст.

Бера ханара Iаламцара безам воккха хилча а сагаца бусаргболаш, Iалама рузкъа кхом бергболаш кхетам луш бер хьалкхедар пачхахьалкхен лоаркIамера гIулакх да.

«ДIахо йодача хана а лаьттан ченаш лораяра, пигара хьалоалвр кхом беш дIаахийтара» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцам тIа белгалдаьккхад школашка «Основы природоведения» яха Iилма дикагIа хьехилга.

Школе деша багIача хана бераша природоведенех Iомадаьр чIоагIдара боккхача лоархIаме ба Шалински района Курчалоерча берий библиотека бу болх. Укхаза хадданза вIашагIъехк Iаламах долча книжкай выставкаш, Iалами цун рузкъен дувца книжкаш дешаш дешархоща утренникаш ю.

ХIанз библиотеке вIашагIъелла «Iалам — хьайбайи баьцовгIайи дуне» яха выставка я.

ЧIоагIа бераша хоатташи дешаши да Iаламах яздаь В. Бианке, Соколов-Михитина, кхыбарий книжкаш. Дукха ха йоаццаш «Берий литература» яхача издательствас кепа теха арахийцад «Хьу ювца локкха книжка» яха Ю. Дмитриева, «Операция — хьуна зунгаташ» яха И. Халифмана книжкаш.

Iалам дезаш, цо сага луча рузкъан кхом беш саг кхевара дукха болх бу Курчалой берий библиотека заведующе Р. Юнусовас № 1, 2 йолча школа, № 3 йолча школа-интерната дешархошта юкъе.

З. ХИЗРИЕВ,
хьехархо.

Укх деношка 1-гIа Мая цIерагIча беша зрителех хьалйизача зале хилар югославски «Ю-экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбло оттадаь концерт.

Зрителашта дег чу южаш яр композиторо Бранко Бобинске кулгалдеш хиннача ансамбла выступлени.

Хоза хеташ ладийгIар гулбеннараша Мирослав Доленца, Ладо Лесковара даьхача шоай меттала а массехк эрсий а иллешка, ший тайпара яр Звонко Джура выступлени а.

ХIаьта къаьстта ала деза Ладо Косах. Цуи ткъаь итт шу да. Поэтесса, композитор, актриса, цул совгIа иллиалархо а я из. Из хинна а Iац. Из я илле дукхадеза иллиалархо. Ше доаккхача иллега хьежжа хьакхолл цо сцена тIа илле турпала образ: гIайгIане, лер доацаш латт из тIем тIа веинача ший воIага хьежача наьнах илле доаккхаш, йовзаргйоацаш славенна я клоунах дола беламе цлли салаш. Илле маIан долча бесса хьагучадоаккхаш, хIара деша чулоацам ма-барра хьагойташ дар артистка латтар, болар, хьахьажар.

Сцена тIара дIа ца йохийташ дукха ха яккхийтар Ладо Косайга К. Симонова дешашта ше язъяьча музыкаца «Хьежа сота» яха цо эрсий меттала илле даьккхача.

Югославски хьаьшаша Грозне массехк ди доаккхаргда.

СУРТА ТIА: илли оалаш я Ладо Коса.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

ЮРТА БОАХАМА КЪАХЬЕГАМХОШТА

КПСС XXV съезда дика толамашца накъалбахара тIатеIIа кийчо еш ба КъилбаседаКавказа колхозийн совхозийн къахьегамхой. ИйслагIча пятилетка ер тIеххьара шу дикача хьоккхамашца чахх а даьккха тIадоагIача шера деххараш кхоачашдара тешаме лард йоллара ерригa торонаш оарцагъяьхай цар.

ЛаьрхIар толамца кхоачашдара дика новкъостал дергда дикагIболча болхлой, звеньяй, бригадий балха опыт Iомаяро.

Балха опыт ювцаш дукха материалаш я «Сельские зори» яхача зональни журнала аргIанарча сентябрьски номера тIа кепа теха.

КIоарга чулоацам болаши йийшача пайда лургболаши я РСФСР мелиораце Министерства республикански треста опытно-производственни боахама директора заместитела И. Семенова язъяь «Дуга кхедара дикагIйола технологи» яха статья. Авторо дувц дута хьувкъам алсамбаккха йиш хулийтача торонех.

Гуйре тIакхаьчача шерагIа даьржад доакъар Iалашдара балхаш. Доакъара база чIоагIъе йиш хулийтача ерригача торонех мамогга дукхагIа пайда эца гIерташ къахьегаш ба кхаш леладераш а, фермай болхлой а. Доакъар дукхагIа Iалашде йиш хулийтача тороне. хи хIаьта царех дикагIа пайда эцара де дезачохи дувцаш дукха стаьяши корреспонденцеши я «Доакъар Iалашдара резерваш» яхача разделе кепа теха. Къаьстта кIоарга чулоацам болаш я цу разделера Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен университета доцента З. Сухинас «Химикатий новкъосталца консервировани» яр яха статья. Химически средствай новкъосталца хьажкIаел совгIа кхыча культурех а силос мишта кийчъе йиш я дувц авторо ший статья тIа.

Шекара свекла лелаераштa лаьрхIа, из культура чуэцара опытах дувцаш массехк материал я зональни журнала сентябрьски номера тIа. Йийшача дика пайда лургболаш я Тамбовски областа Мичурина цIерагIча сомийи баьцадаарийи института доцента Н. Минаева язъяь «Шекара свекла чуэцара методаш кердайоахаш» яха статья. Из культура сихагIеи цIенагIеи чуэца йиш хулийтача цхьацца торонех язду цо.

«Кхаш леладечун календарь» яхача рубрике гурахьа ювча культурай хьувкъам алсамбаккха йиш хулийтача торонех, хIаьта гурахьа культураш кхеечара шоай къахьегам мишта вIаштIехьбаккха беза дувцаш дукха статьяши корреспонденцеши я кепа теха. Царех цаI я Черсий-Балкхарой республика Iилмахоша «ЛаьрххIа боарамаши сочетанеши» яхаш язъяь статья. Из материал йийшача пайдане я кхаш лелаераштa. Йийшачоа дикка пайда лургболаш я Горски юртбоахама института агрофака лаборатора заведующе А. Газданова, цу института Iилман сотрудника А. Газдаева «Лаьттага хьежжа» яхаш язъяь статья.

С. ЧЕРВОНЫЙ.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

20 СЕНТЯБРЬ

С. М. Кирова цIерагIара культуран салаIарен парк. Кагирхой иллей цIей. 10.00. Спортивни майда: Волейболах ловзара яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.00. Баьццара театр Пожай-Юртовскии Наурскии районий художественни самодеятельноста коллективай концерт. 17.30. Кинолекторий. «Националистически дынахи юхелиса во гIулакхаш дIадахар — интернациональни кхетам балара динза даргдоацар» яха лекци. 19.00. «Къахьегам — рузкъан хьаст» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Халхарий сайре.

В. И. Ленина цIерагIара культура Дворец. 11.00. Болх бу «Сийгалг» яхача берий клубо. «Вахарера берригa никъ хьабелл тхона школа» яха Iуйре. 12.00. Болх бу «Луна-парк» яхача чехословацки дIахьа лелача аттракционо. 18.30. «КПСС XXIV-ча съездо хьалкхуача тIехьенна коммунистически кхетам баларах» яха лекци. 19.00. Документальни фильмаш. 19.00. Кагирхой салаIара сайре. Музыка локх «Интер» яхача вокально-инструментальни ансамбло.

Химикий культура ЦIа. 10.00. Болх бу С. Тюленина цIерагIча клубо. Музыкальни сахьат. «Пятилетка ханал хьалха кхоачашъяьй» яхача девизах СССР 50 шу дизара цIерагIча химкомбината къахьегамхой цIей.

«Красный молот» завода клуб. 10.00. «Хьун карнавал» яха берий Iуйре. 12.00. Болх бу «Космонавт» яхача берий клубо.

21 СЕНТЯБРЬ

С. М. Кирова цIерагIара культуран салаIарен парк. Хьун болхлочун денна хетадаь наьха сакъердар. 10.00. Спортивни майда. Йоккхача теннисах ловзара яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. Парашютни вышка. Парашютаца чукхувсабалар. 16.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай филармоне симфонически оркестра концерт. 17.00. Баьццара театр. Малгобекскии Надтеречнии художественни самодеятельноста коллективай концерт. 17.30. Кинолекторий. «СССР-еи доазол дехьарча мехкашкеи Iалам лорадар» яха лекци. 19.00. «Къахьегам — рузкъан хьаст» яха кинолекторий. 19.00. Халхара майда. Халхарий сайре.

В. И. Ленина цIерагIара культура Дворец. 10.00 — 12. Болх бу «Заманхо» яхача бераштен кхелетараштен долча кинотеатро. 10.00. Болх бу «Луна-парк» яхача чехословацки дIа-хьа лелача аттракционо. 10.30. «Сийгалг» яха берий клуб. «Дерригa ха довза» яха дагахьара альманах. 19.00. Iилма - популярни фильмаш хьокхар.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

«ДIАЙИЙНАЙ, ХИЙ А ТЕХАД...»

Каст-каста бIаргаго йиш я тамашийна гIулакхаш. Иванова цIерагIча городекера № 133 йолча корпуса юхе, городокера «Катаямс» хьалводача машинаш лелача догIа массаза делх доккхий Iамарч увтт. Ведара бели бе а йоаллаш хьавайя укхаза воллаш хул 90-гIа шу доладенна пенсионер Колесников Степан. Ше хьаенача инструментаца цигара хий хьа а ийдеш наькъа дIовхал дIаегIача гаьнашта дIадетт цо. Йокъал эттача укх шера баьццара гIа а долаш ягIа уж гаьнаш.

Нов. Рогов директор волча № 37 йолча юкъерча школа коара бIараш. кIарцхалаш дикача хьала тIа я. Гаьнаш ягIа майда аьха, совлен буц йоацаш даим хоза латт. ТIехвоалача сага бIарг хьоасташ хIанз а баьццара гIанаш долаш ягIа уж гаьнаш.

Иштта дац массанахьа а. Владимир Ильич Ленин ваь 105 шу дузара сийна укх шера 19 апреле субботникагIа «Сельхозавтотранса» Адуев Хьасан директор волча Грозненски автотранспортни предприяте коллективо гаража юхе Чукотски улицагIа цхьа гаьнаш дIаегIа парк йир, дIагаьнаш дIаегIа парк тир, дIалатача гаьнашта кIал дIайхача дийнахьа салаIа баьхкача наха Iи хург ма дий аьнна. Хьагучох из хила хьаьха хиннадац.

Йокъал лаьттача укх дIаьхача аьхки цхьан саго хий техадац царна, гаьнашта гонахьа аьхкаяц. БIаьстан юхье дика дIалата хиндаяле а хIанз йокъаенна ягIа гаьнаш. ХIаьта нов. Адуеви цу предприяте юкъара организацеши хьагуча суртах кердача субботникага хьежаш ба. кхы цIаькхазза пайда боацаш ахча доаде.

Кхы цхьаькха массал да. Къаьнарча промыслашкарча 36-ча участке «Грознефть» объединене Старопромысловски автотранспортни контора говраш лелаеча ковна къулбехьенгахьара майда хозъянь, наьха бIарг белабеш клена, ясена гаьнаш ягIа. Йоачаш ца хулаш йIовхалах кIалйиса йоккха пхиъ га йокъаеннай. Ханнахьа Iунал деш, кхоачам хиллал хий дийттадаларе из хургдацар. Ханал хьалха IажагIденнад гIа. Хий юхе а хилча мишта нийсдолийт из морг.

«ДIа а йийнай, хий а техад — кхаь шера кхы хинна а яц» яхар мо да из.

Хала хет пн. Адуев, Голованов, Горбачев, оаш шоай хапна «баьццарча доттагIчунга» кулг ца даларах.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

Чарахьий гIулакхаш

1974 шера инспекце чарахьаша вай республике 125 борзи 379 декъий дуарги йийнай. Боангаш увттасш А. М. Карельцова 22 декъий дуарг лаьцай. Урус - Мартановски спортивно - чарахьий боахамерча егера Пашаев Увайсас дIадахача шера бархI борз йийнай.

Дика ка ялар цу шера Айдамиров Качай а. КIийлеваш лувцаш а шоай къоргашка а 20 борз йийнай цо. Кхы а дикагIа камаьхал яьинай укх шера хьалхарча ах шера. 1974 шера миссел бертийн цар къоригаши йояьй цо.

Духхьал бертий чарахь ва Айдамиров Кача. Дика лоархIаву из ший декхарех. ХIара шера тIеххховчашъю цо ший планови заданеш.

ДIадахача шера лакхара хьоккхамаш гойтарах пачхахьалкхено ший алапел совгIа совгIата 900 сом ахча деннад К. Айдамирова.

Пятилетка чакхйоалача шера кхы а дикагIа толамаш лаха дош деннад тха чарахьаша. Из гIулакхаца хьа а хьокх.

А. ИСАЕВ.

ГIАЖО IЕХАВИР ПЕТУХОВ

(Чарахьашта нийсденнар)

Нийса топ кхоссаши чарахье ахара тIерен ва спортсмен В. Петухов. Изи цун новкъостий Геннадийн Владимири чIоагIа сатувсаш бар хьунагIеи хи тIеи лелача искхача котамашта, гIажашта, боабашкашта чарахьал де бокъо яларга.

Аьхки мукъа ха йолча хана акха оалхазараш дукхагIа хулаш йола моттигаш зе а зий, шелал эттача отпуск ийце вай республика къилбаседа-малхбузехьа чарахье болх уж.

Цкъа цхьан дийнахьа массавола чарахь стане хьагулвелар. Цу дийнахьа яа хIама кийчъе ергIа кхаьча Карпо Иван ерстача гIажах яь суп хьайотташ воаллаш гучадаьлар Петухов воацаш хилар. Из кIийлен ваьгIачахь дIахьажача чарахьашта бIаргайра вIаши тIеххьатIехьа хьайоагIа шиъ гIаж. ТIаккха дукха па говш цIаьхха шозза топ яьлар. Кхесса хIама санна хи чу лийгар гIажаш.

Петухова топ яр из. Хи чура хьа а лийца ше ваьгIача Iоехкар по уж. Царех цаI еннаяр, вож чов яь яр. Цигга, цунна тIагIолла, цуи доакъазала санна, гаьна а йоацаш боабашк йоагIаъ. Петуховс сиха бIарге а лаьца топ йожайир. Чуера чов хинна боабашк. Из дIаяхар кхераш сиха чов хинна гIаж эрзах дIа а йийхка боабашка тIехьа вахар. Из а цига эрзах дIа а йийхка ший кIийле йолча хьавера Петухов укхвзара гIаж яхар кхераш. «ХIанз-м цIагIара бараш гIадбугаргбар аз. Шиъ гIажи ерста боабашки. Са яр санна фос цхьанпе а яц» яхача уйлаша дог хьестар Петухова. Хьакхаьчача кIалхара гIаж мукъа а яьнна яхаяр. Новкъостий а оарцагIбаьлар, хIама хилавзар. Ераш укхаза гIаж лехаш леллаше а тхьовра Петухова дIайийхка боабашк а цо баьча лаламах кортиrг чакх а баькха хи чу лечкъа яхар. Боал боллалца лийхар чарахьаша гIажи боабашки. Петухов пхьор доацаш висар.

ХIаьта шоллагIча дийнахьа дохк дIадаьлча бIарг макхоачча гаьна форда тIа гIолла лелаш цхьаь хIама яйра чарахьашта. Турмала хьажача царна яйзар Петухова дог дохадаь яха гIаж.

Цу ханя денз «гIажо Iехаваь Петухов» яхаш бегаш бу цун новкъосташа.

А. ТИЩЕНКО.

Iуйре.

Т. АРЧАКОВА фотоэтюд.

Г У Й Р Е

БIаьстено массайола са доалла хIама дийнъеш, дIаьхача Iаи лайна кIал даьллача лаьтта баьццара кIувс тоссаш хоздаьлар вай Iалам. Iалама а ший бокъонаш я. ХIанз хьатIаэттай дошо гуйре. Вай мехха кхашкара балхаш сахленнад. Ялат, баьцадаараш, сом чуэцаш ба вхархой.

ХIаьта хьунагIа а енай гуйре. Баьццарча гIанаша хоза Iи деш лаьттача гаьний ткъовронаш ерзанйоалаш латт. Кхаьчал гаьний ги. Массалолча шерашка санна ги, хьуна бIараш, хьуна кхораш гулбе арабаьинаб юрташка баха нах.

Цу моча дикача гIулакха даим новкъостал де кийча хул Iалам лорадара вай мехка вIашагIъеххача отрядашка дакъа лоаца дешархой. Вай республике а ба Iалам дезаш, из лорадеш эшшача хана кийча бола «Баьццара патрулаш». Уж отрядаш хьунашка араьинай докъара гаьний ткъовронаш кийчъеча юрта къахьегамхошта новкъостала.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 СЕНТЯБРЬ

I-ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Босбола телевидени. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Босбола телевидени. «Абвгдейка». 10.00 — «Омега» вариант» яха телевизионни дукххасерийни художественни фильм. ПхелагIа сери. 11.15 — «Дай-ноаной, шоана». 11.45 — Босбола телевидени. «Iуйранара почта» яха музыкальни программа. 12.15 — «ДикагIа дола товараш — дукхагIа». 12.45 — Музыкальни вахара кердадараш. 13.15 — Босбола телевидени. «УнахцIено». 14.00 — Босбола телевидени. Литературни дешараш. Паустовский. «Вахарах йола повесть». 14.15 — «Метрополитен» яхача музейра 100 сурт. Выставкера репортаж. Хьалхара передача. 15.00 — Босбола телевидени. Спортивни программа. 1. Самбо къовсамах йола дунен чемпионат. Минскера передача. 2. Хоккеях йола СССР чемпионат. ЦСКА спорта Дворецера трансляци. 16.15 — Iалама доттагIий телевизионни клуб. «Хьу вай ризкъа да». 16.45 — Хьуна болхлой Денга дола концерт. 17.15 — Документальни фильм. 17.30 — Босбола телевидени. «Россеи кертера улица» яхача телевизионни документальни фильма премьера. «Капитански вахта» яха кхоалагIа сери. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Хьайбай дуней тIа». 19.15 — СССР халкъа артистка Зыкина концерт. «Октябрь» яхача кипоконцертни залера передача. 20.00 — Босбола телевидени. «Довзол дехьарча хьаьший бIаргащца Советски Союз». 20.10 — Босбола телевидени. Соллогубова водевилах йолча «КIаьдача дегатара дина подар» яхача телевизионни спектакла премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Кинопанорама. Передача дIахьу кинокритика Капраловс. 23.00 — Босбола телевидени. Спортивни программа. 1. Самбо къовсамах йола дунен чемпионат. Минскера передача. Езача атлетиках йола дунен а Европа а чемпионат. Ленина цIерагIча Центральни стадиона спорта Дворецера передача. Йистеьлча — кердадараш.

II-ПРОГРАММА

12.20 — «Аргун» яхача альманаха оагIонаш тIа гIолла (нохчий меттала). 12.35 — Киножурнал. 12.45 — Ахмадов. «Хиланза ца ваьнна шейх». Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай драмтеатра спектакль (нохчий меттала). 16.15 — Босбола телевидени. Шостакович. «15 квартет». ДIаоал Таисева цIерагIча Пачхахьалкхен квартета. 17.00 — Мультфильмай программа. 17.30 — Юртабоахама знаней экран. «Хиш декха кIа» яха документальни фильм. 17.50 — «Старт» яха спортивни журнал. 18.10 — «Хьадилла книжка» яха художественни фильм. «Къонал» яха хьалхара сери.

21 СЕНТЯБРЬ

I-ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Босбола телевидени. «Берашта йола Iуйранара гимнастика». 9.30 — Босбола телевидени. «Гургал бетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — Босбола телевидени. «ДIахьалха долле кIаьнкаш». 12.00 — Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — Литературни произведенеш экрана тIа яхар. «Бехк боацаш бехке хиннар» яха художественни фильм. Мехка экрана тIа фильм арадаьнна 30 шу дизарга. 15.05 — Босбола телевидени. «Тахан — хьун болхлочун Ди». Передачана юкъе дакъа лоацаш ва СССР хьунен хьунах оатхалаш ечен промышленноста министр Тимофеев. 15.20 — Босбола телевидени. Хьун болхлошта дола концерт. 16.00 — Босбола телевидени. Самбо къовсамах йола дунен чемпионат. Минскера передача. 16.25 — Чайковский. Хьалхара концерт. 17.00 — Босбола телевидени. «Дунен халкъашта юкъера панорама». 17.30 — Мультфильмай программа. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Кинопикъбархой клуб». 19.15 — Босбола телевидени. Центральни телевидене экрана тIа эггара хьалха «Ханал хьалхара саг» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Машаре вахар да хьона, Европа» яха телевизионни документальни фильм. 22.30 — Босбола телевидени. Спортивни программа. 1. Самбо къовсамах йола дунен чемпионат. Минскера передача. 2. Езача атлетиках йола дунен а Европа а чемпионат. Ленина цIерах йолча Центральни стадиона спорта Дворецера передача. Йистеьлча — кердадараш.

II-ПРОГРАММА

16.00 — Ленина цIерагIча культуран Дворецa киностуде «Са да» яха фильм. 16.15 — Нохч-ГIалгIай АССР хьун боахама управлене отдела начальника Усаева выступлени (нохчий меттала). 16.30 — Юртабоахама знаней экран. «Дийна хий» яха документальни фильм. 16.50 — Цыганков. Тениний республикански театра «Тха сюрприз» яха спектакль. 17.35 — «Хьадийлла книжка» яха художественни фильм. «Призвание» яха шоллагIа сери.

РАДИО

20 СЕНТЯБРЬ

6.30 — ХьажкIий кхишкара репортаж (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 14.30 — «Ека пон» яха Ахматова Раисай поэма (эрсий меттала). 15.00 — Доакъараш кийчдеча къахьегараштa дола концерт (эрсий меттала). 15.40 — Къилбаседа Кавказа поэтий стихаех йола «Сийлахь-доккхача доттагIален сердало» яха радиокомпозици (гIалгIай меттала). 16.00 — Пятилетка чакхйоала шу. Хьун боахама управлене воккхагIа волча инженера Эхельбиева выступлени (нохчий меттала). 16.15 — «Дай мехка музыкальни вахар» яха радиожурнал (нохчий меттала).

21 СЕНТЯБРЬ

7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 12.10 — «ЗIок-моза» яха сатирически журнал (нохчий меттала). 12.30 — «Хьуна болхлошта дола концерт (гIалгIай меттала). 15.15 — «ЦIе сийгаш» яха пионераштен дешархоштен йола передача (гIалгIай меттала). 15.45 — «Хьуна болхлошта дола концерт дIахо даьхьар (эрсий меттала). 16.30 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 18.30 — Иллеца доттагIал дараштa дола концерт (нохчий меттала).

Туристически экскурсе хьех

Наькъа ахарен экскурсейн Грозненски бюрос хьех туристически поездаца Юкъерча Азе гIолла хьалххара никъа баха. Поезд гIоргья 1975 шера 4 ноябре дендз 24 ноябре кхаччалца укх городашка вIолла: Грозный — Волгоград — Алма-Ата — Фрунзе — Ташкент — Самарканд — Бухара — Душанбе — Ашхабад — Чорджоу — Грозный. Путевка мах 240 соми 24 кепиги ба. Путевка маьха юкъе доагIа: наькъагIеи купированни вагонашка вахарахи доагIар, вагон-ресторанашка дийнахьа 3-зза дуача хIамах, экскурсионни гIулакх дарах доагIар.

Путевка эца йиш я профсоюза обкомашка, моттигерча комитеташка, наькъа ахарен экскурсейн бюрора.

Цу хьакъехьа хIама хатта безам болчоа жоп лургда укх адресагIа вахача: гор. Грозный, Дагестански улица, 71, телефоннаш 2-15-12, **Наькъа яхарен экскурсейн бюро дирекци.** 2-08-53.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозней кIезиг - дукха мэрхаш а йолаш, Iуйрийна республика къилбаседехьарча районашка цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхболлехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гIолла 23—28, Грозне 25—27 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Нохч-ГIалгIай потребсоюза правленеи коллективой чIоагIа хала а хеташ кодам бу «Севкавкоопстрой» треста ПМК-5 начальникага Л. О. Султыгова цун йиша
ЭКАЖЕВА
Осмала Аминат
кхалхарах.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка.

ТХА АДРЕС: 364051. г. Грозный. Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отдела — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051. г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84. Заказ № 6106.